Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022

Grundernas namn	Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022
Föreskriftens diarienummer	OPH-700-2022
Träder i kraft	01.03.2022
Pdf skapad	26.06.2026

Innehåll

1. Grunderna för planen för småbarnspedagogik och planering av småbarnspedagogik som preciserar grunderna. 1
1.1. Grunderna för planen för småbarnspedagogik. 2
1.2. Planering av småbarnspedagogik på lokal nivå. 2
1.3. Barnets plan för småbarnspedagogik. 3
1.4. Frågor som preciseras på lokal nivå. 5
2. Småbarnspedagogikens uppdrag och allmänna mål. 7
2.1. Förpliktelser som styr småbarnspedagogiken. 7
2.2. Verksamhetsformer inom småbarnspedagogiken. 10
2.3. Småbarnspedagogiken som en del av barnets uppväxt och lärstig. . . 11
2.4. Värdegrunden. 12
2.5. Synen på lärande. 13
2.6. Pedagogiskt inriktad helhet för fostran, undervisning och vård. 13
2.7. Mångsidig kompetens. 14
2.7.1. Förmåga att tänka och lära sig (001). 15
2.7.2. Kulturell och kommunikativ kompetens (002). 15
2.7.3. Vardagskompetens (003). 16
2.7.4. Multilitteracitet (004). 16
2.7.5. Digital kompetens (005). 16
2.7.6. Förmåga att delta och påverka (006). 17
2.8. Frågor som preciseras på lokal nivå. 17
3. Verksamhetskulturen inom småbarnspedagogiken. 18
3.1. Riktlinjer för att utveckla verksamhetskulturen. 19
3.1.1. En lärande gemenskap är kärnan i verksamhetskulturen. 19
3.1.2. En gemenskap som uppmuntrar till lärande, lek och kommunikation. 19
3.1.3. Delaktighet, likabehandling och jämställdhet. 20
3.1.4. Kulturell mångfald och språkmedvetenhet. 20
3.1.5. Välbefinnande, trygghet och en hållbar livsstil. 21
3.2. Lärmiljöer inom småbarnspedagogiken. 21
3.3. Samarbete inom småbarnspedagogiken. 22
3.3.1. Samarbete med vårdnadshavarna. 22
3.3.2. Samarbete med olika aktörer. 23
3.4. Frågor som preciseras på lokal nivå. 24
4. Planering och genomförande av den pedagogiska verksamheten inom småbarnspedagogiken. 25

4.1. Referensram för den pedagogiska verksamheten. 25
4.2. Pedagogisk dokumentation. 26
4.3. Mångsidiga arbetssätt. 26
4.4. Leken som grund för utveckling, lärande och välbefinnande. 27
4.5. Lärområden. 28
4.5.1. Språkens rika värld (001). 28
4.5.2. Mina många uttrycksformer (002). 29
4.5.3. Jag och vår gemenskap (003). 31
4.5.4. Jag utforskar min omgivning (004). 32
4.5.5. Jag växer, rör på mig och utvecklas (005). 33
4.6. Preciseringar gällande språk och kultur. 34
4.6.1. Småbarnspedagogik på två språk. 35
4.7. Frågor som preciseras på lokal nivå. 37
5. Stöd för barnet. 38
5.1. Principer och ansvar för att ordna stöd. 38
5.2. Samarbete i samband med stöd. 39
5.2.1. Samarbete med barnet och vårdnadshavaren. 40
5.2.2. Sektorsövergripande samarbete. 40
5.2.3. Tidigarelagd läroplikt och samarbete i anknytning till den. 40
5.3. Genomförandet av stödet i småbarnspedagogiken. 41
5.3.1. Allmänt stöd. 41
5.3.2. Intensifierat stöd. 42
5.3.3. Särskilt stöd. 42
5.3.4. Stödformer. 42
5.4. Bedömning av stödet för barnet. 44
5.5. Barnets plan för småbarnspedagogik i samband med stöd. 44
5.6. Beslut om intensifierat och särskilt stöd samt stödtjänster. 45
5.7. Frågor som preciseras på lokal nivå. 46
6. Småbarnspedagogik som baserar sig på en alternativ pedagogik eller en särskild åskådning. 49
6.1. Frågor som preciseras på lokal nivå. 49
7. Utvärdering och utveckling inom småbarnspedagogiken. 50
7.1. Utvärdering och utveckling av den pedagogiska verksamheten. 50
7.2. Frågor som preciseras på lokal nivå. 51

1. Grunderna för planen för småbarnspedagogik och planering av småbarnspedagogik som preciserar grunderna

Grunderna för planen för småbarnspedagogik är en nationell föreskrift som utfärdats av Utbildningsstyrelsen enligt lagen om småbarnspedagogik[1]. Småbarnspedagogiken ska planeras, genomföras, utvärderas och utvecklas i enlighet med grunderna för planen för småbarnspedagogik. Även barnets plan för småbarnspedagogik ska utarbetas enligt denna föreskrift. Beredningen av grunderna för planen för småbarnspedagogik styrs framför allt av lagen om småbarnspedagogik, som föreskriver om barnets rätt till småbarnspedagogik och om målen för småbarnspedagogiken. Förskoleundervisningen, som regleras av lagen om grundläggande utbildning[2], är en del av småbarnspedagogiken . Förskoleundervisningen styrs av föreskriften om grunderna för förskoleundervisningens läroplan som Utbildningsstyrelsen har utfärdat.

Småbarnspedagogiken är en del av det finländska utbildningssystemet och en viktig del av barnets uppväxt och lärstig. Syftet med småbarnspedagogiken är att stödja barnets förutsättningar för lärande och främja livslångt lärande och uppfyllandet av utbildningsmässig jämlikhet i enlighet med inkluderande principer[3]. Till dessa principer hör alla barns lika rättigheter, jämlikhet, likabehandling, icke-diskriminering, värdesättning av mångfald samt social delaktighet och gemenskap[4]. Inkludering är ett omfattande begrepp och gäller alla barn. Inkludering ska ses som en princip, en värdering och ett sätt att tänka som berör anordnandet av småbarnspedagogiken som helhet. Dessa grunder har utarbetats i enlighet med principerna om inkludering, som särskilt behandlas i samband med värdegrunden i kapitel 2, ur verksamhetskulturens synvinkel i kapitel 3 och med beaktande av stödet för barnet i kapitel 5. Vårdnadshavarna bär det primära ansvaret för sina barns fostran. Småbarnspedagogiken stöder och kompletterar hemmens fostrande uppdrag och bidrar till barnens utveckling, lärande och välbefinnande.

Styrsystemet för småbarnspedagogiken ska garantera utbildningsmässig jämlikhet och kvalitet samt skapa likvärdiga förutsättningar för en helhetsmässig uppväxt, utveckling och lärande för de barn som deltar i småbarnspedagogiken. Styrsystemets författningsgrund består av lagen och förordningen om småbarnspedagogik, statsrådets förordningar och grunderna för planen för småbarnspedagogik. Syftet med revideringen av styrsystemet är att småbarnspedagogiken bättre ska kunna ta hänsyn till förändringarna i omvärlden och stärka småbarnspedagogikens uppdrag att bygga en hållbar framtid.

Utgångspunkten för grunderna för planen för småbarnspedagogik har varit förändringar i barnens uppväxtmiljö och i verksamhetsmiljön inom småbarnspedagogiken. Dessutom har förändringar i lagstiftningen beaktats. Grunderna har beretts i samarbete med olika intressentgrupper och utgående från de senaste resultaten av forskning och utvecklingsarbete.

Småbarnspedagogik är en målinriktad verksamhet och den ska planeras lokalt. Planeringen på lokal nivå ska genomföras i enlighet med grunderna för planen för småbarnspedagogik. Grunderna för planen för småbarnspedagogik[5] föreskriver om anordnandet av småbarnspedagogik samt om pedagogiska mål för den pedagogiska verksamheten samt om innehållet i barnets plan för småbarnspedagogik.

1 Lag om småbarnspedagogik (540/2018)
2 Lag om grundläggande utbildning (628/1998) och förordning om grundläggande utbildning (852/1998)
3 Lag om småbarnspedagogik 3 §
4 RP 148/2021 rd: Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om småbarnspedagogik, s. 32
5 Lag om småbarnspedagogik 21 § och 23 §

1.1. Grunderna för planen för småbarnspedagogik

Grunderna för planen för småbarnspedagogik har som uppdrag att stödja och styra hur småbarnspedagogiken ordnas, genomförs och utvecklas. Grunderna för planen för småbarnspedagogik ska bidra till att verksamheten håller hög kvalitet och genomförs på lika grunder i hela landet. Med småbarnspedagogik avses en systematisk och målinriktad helhet som består av fostran, undervisning och vård och i vilken i synnerhet pedagogiken betonas[6].

I grunderna för planen för småbarnspedagogik definieras småbarnspedagogikens centrala mål och innehåll, samarbetet mellan anordnaren av småbarnspedagogik och barnens vårdnadshavare, det sektorsövergripande samarbetet samt innehållet i barnets plan för småbarnspedagogik[7].

Grunderna för planen för småbarnspedagogik är en föreskrift som är juridiskt bindande för anordnarna av småbarnspedagogik och personalen inom småbarnspedagogik. Grunderna för planen för småbarnspedagogik innehåller förutom föreskrifter även text som belyser grunderna. I slutet av varje kapitel finns en förteckning över sådant som ska preciseras på lokal nivå och som styr planeringen, genomförandet, utvärderingen och utvecklingen av den småbarnspedagogiska verksamheten på lokal nivå. I grunderna för planen för småbarnspedagogik finns också hänvisningar till lagstiftningen. Avsikten med hänvisningarna är att förtydliga sambandet mellan grunderna och lagstiftningen.

I detta styrdokument används begreppet **anordnare av småbarnspedagogik** i betydelsen kommun, samkommun eller privat serviceproducent[8], om inte annat nämns. Vårdnadshavare används i betydelsen barnets förälder eller annan vårdnadshavare. I det svenskspråkiga styrdokumentet används begreppen småbarnspedagogik och småbarnspedagogisk verksamhet synonymt och begreppet sektorsövergripande samarbete används för att förtydliga uppgifter som förutsätter samarbete över sektorsgränserna.

1.2. Planering av småbarnspedagogik på lokal nivå

I planeringen av småbarnspedagogik på lokal nivå ska bestämmelserna och innehållen i detta styrdokument beaktas. Småbarnspedagogiken ska planeras på ett sådant sätt att planeringen styr och stöder anordnandet av småbarnspedagogiken på lokal nivå. Anordnandet av småbarnspedagogik omfattar förutom planering även genomförande, utvärdering och utveckling av småbarnspedagogik. Planeringen på lokal nivå är ett strategiskt och pedagogiskt verktyg som preciserar anordnarens verksamhet och arbetet vid verksamhetsställena. Anordnaren av småbarnspedagogik kan utarbeta en lokal plan för småbarnspedagogik[9] till stöd för anordnandet av en målinriktad småbarnspedagogik.

Planeringen på lokal nivå ska beakta lokala särdrag, olika verksamhetsformer, eventuella pedagogiska prioriteringar, barnens behov samt resultat av utvärderingar och utvecklingsarbete som gäller småbarnspedagogiken. Planering på lokal nivå kan göras i samarbete mellan flera anordnare. Planeringen på lokal nivå kan precisera de nationella grunderna, men i planeringen på lokal nivå ska de mål eller innehåll som förutsätts i lagen, förordningen eller i grunderna för planen för småbarnspedagogik iakttas.

I planeringen av småbarnspedagogik ska hänsyn tas till planer som utarbetas på lokal nivå, bland annat:

- planer och beslut som gäller småbarnspedagogik, barn och familjer
- förskoleundervisningens läroplan
- läroplanen för den grundläggande utbildningen
- eventuell läroplan för den undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen

6 Lag om småbarnspedagogik 2 §
7 Lag om småbarnspedagogik 21 §
8 Lag om småbarnspedagogik 1 §
9 RP 111/2024 rd

- välfärdsplan för barn och unga enligt barnskyddslagen[10]
- integrationsplan[11]
- plan för likabehandling och jämställdhet[12]
- eventuell plan för hållbar utveckling och plan för att främja konst och kultur.

Anordnaren av småbarnspedagogik ska se till att personalen inom småbarnspedagogiken har förutsättningar att planera, utvärdera och utveckla småbarnspedagogiken lokalt.

Vårdnadshavarna och barnen ska ges möjlighet att delta i och påverka planeringen, genomförandet och utvärderingen av småbarnspedagogik (läs mera om utvärdering i kapitel 7). Barnens synpunkter ska utredas och beaktas[13] i planeringen, genomförandet, utvärderingen och utvecklingen av småbarnspedagogiken.

För att trygga barnets uppväxt och en kontinuerlig och enhetlig lärstig ges representanter för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen möjlighet att delta i planeringen och utvecklingen av småbarnspedagogiken. I samband med planeringen på lokal nivå ska man samarbeta med kommunens olika förvaltningsområden och med sakkunniga och myndigheterna som sköter uppgifter inom social- och hälsovården (kapitel 3.3).

Anordnaren av småbarnspedagogik ska se till att man i planeringen på lokal nivå beaktar småbarnspedagogik som ordnas på finska, svenska och samiska[14]. Vid behov beaktar anordnaren av småbarnspedagogik i planeringen även småbarnspedagogik som erbjuds på andra språk[15].

Anordnaren av småbarnspedagogik ska utvärdera den småbarnspedagogiska verksamheten och delta i utomstående utvärdering av verksamheten[16]. Då man utvärderar småbarnspedagogiken på lokal nivå kan man använda sig av utvärderingsdata som producerats med hjälp av den nationella informationsresursen inom småbarnspedagogiken Varda[17] samt utvärderingsverktyg som tagits fram av Nationella centret för utbildningsutvärdering[18]. Utvärderingen behandlas närmare i kapitel 7.

1.3. Barnets plan för småbarnspedagogik

Ett barn som deltar i småbarnspedagogisk verksamhet har enligt lagen om småbarnspedagogik rätt till systematisk och målinriktad fostran, undervisning och vård. För att uppfylla detta ska en plan för småbarnspedagogik utarbetas för varje barn på ett daghem eller i familjedagvård[19]. Barnets plan för småbarnspedagogik ska utarbetas i enlighet med lagen om småbarnspedagogik och grunderna för planen för småbarnspedagogik. Barnets plan för småbarnspedagogik ska utgå från barnets behov och barnets bästa[20]. Barnets åsikter och önskemål ska utredas och beaktas i processen med barnets plan för småbarnspedagogik[21]. Personalen har ansvar för att hitta lämpliga sätt att utreda barnets perspektiv. Det är viktigt att vårdnadshavarens och personalens iakttagelser och uppfattningar om barnets utveckling och lärande samt förmåga att fungera i grupp beaktas.

Då barnets plan för småbarnspedagogik utarbetas är det viktigt att känna till barnets kunnande, styrkor, intresseområden och individuella behov. Planen ska också beakta barnets språkliga,

10 Barnskyddslag (417/2007) 12 § (1292/2013)
11 Lag om främjande av integration (681/2023) 16 § och 18–23 §
12 Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986) 5 b § och diskrimineringslag (1325/2014) 6 a §
13 Lag om småbarnspedagogik 20 §
14 Lag om småbarnspedagogik 8 §
15 RP 40/2018 rd
16 Lag om småbarnspedagogik 24 §
17 Lag om småbarnspedagogik 65–73 §
18 Lag om Nationella centret för utbildningsutvärdering (1295/2013)
19 Lag om småbarnspedagogik 23 §
20 Lag om småbarnspedagogik 4 § och RP 148/2021 rd, s. 36
21 Lag om småbarnspedagogik 23 §

kulturella och åskådningsmässiga bakgrund. Då planen utarbetas eller uppdateras ska man använda sig av barnets eventuella tidigare plan för småbarnspedagogik och av pedagogisk dokumentation (kapitel 4.2). De mål som anges i barnets plan för småbarnspedagogik ska ställas upp för personalens pedagogiska verksamhet. De ska beskriva hur man med den pedagogiska verksamheten och lärmiljöerna stöder barnets utveckling, lärande och välbefinnande. Då målen ställs upp ska man också beakta vårdnadshavarens och eventuella andra sakkunnigas syn på barnets välbefinnande, utveckling och lärande, och på stödbehoven[22].

Barnets plan för småbarnspedagogik är ett verktyg för att planera och utvärdera verksamheten. Målen som beskrivs i barnens planer för småbarnspedagogik ska beaktas då verksamheten i barngruppen planeras och genomförs samt då lärmiljöerna och verksamhetskulturen utvecklas. Barnets plan för småbarnspedagogik ska utarbetas då barnet börjar på daghem eller i familjedagvård. Planen ska preciseras i enlighet med barnets behov, minst en gång per år[23].

Processen med barnets plan för småbarnspedagogik omfattar olika skeden. I processen deltar de personer som ansvarar för barnets undervisning, fostran och vård, tillsammans med vårdnadshavaren och barnet. Vid daghemmen ansvarar en person som har behörighet som lärare inom småbarnspedagogik för att barnets plan för småbarnspedagogik utarbetas och utvärderas. Kompetensen hos en socionom inom småbarnspedagogik[24] kan användas i synnerhet när det gäller barnens och familjernas kunskaper om servicesystemet. Speciallärare inom småbarnspedagogik[25] deltar efter behov i bedömningen av barnets behov av stöd, stödåtgärder eller genomförandet av dem. En lärare inom småbarnspedagogik eller en speciallärare inom småbarnspedagogik kan delta i processen kring barnets plan för småbarnspedagogik för ett barn i familjedagvård. Sakkunniga och andra parter som stöder barnets utveckling och lärande deltar vid behov i utarbetandet och utvärderingen av planen[26].

I barnets plan för småbarnspedagogik ska man ange barnets eventuella stöd för utveckling, lärande och välbefinnande, hur stödet ska genomföras samt hur stödets effekt och genomförandet av stödåtgärderna ska utvärderas. Om barnet har en långvarig sjukdom som kräver läkemedelsbehandling ska en plan för läkemedelsbehandling göras upp inom hälso- och sjukvården[27]. I den mån uppgifterna i planen för läkemedelsbehandling är nödvändiga för att ordna småbarnspedagogik ska de antecknas i barnets plan för småbarnspedagogik[28]. På lokal nivå kommer man överens om hur läkemedelsbehandlingen genomförs inom småbarnspedagogiken. Stödet som ges inom småbarnspedagogiken behandlas närmare i kapitel 5.

Genomförandet av barnets plan för småbarnspedagogik samt den pedagogiska verksamhetens inverkan på barnets utveckling och lärande ska följas upp regelbundet. Barnets plan för småbarnspedagogik ska ses över minst en gång om året. Planen ska dock granskas alltid då barnets behov kräver det[29]. Barnets behov av stöd samt hur väl det räcker till, hur ändamålsenligt det är och vilka effekter stödet har ska bedömas och planen ska uppdateras alltid då det sker ändringar i behovet av stöd. Om ett barn får intensifierat eller särskilt stöd ska barnets plan för småbarnspedagogik uppdateras i enlighet med innehållet i ett förvaltningsbeslut[30]. Initiativet till att granska planen kan komma från personer som i sitt arbete kommer i kontakt med barnet eller från barnets vårdnadshavare. Då barnets plan för småbarnspedagogik utvärderas ska fokus särskilt läggas på de mål som fastställts för den pedagogiska verksamheten, hur verksamheten organiserats, hur pedagogiken genomförts och på effekterna av stödåtgärderna.

I barnets plan för småbarnspedagogik ska följande anges:

22 RP 148/2021 rd, s. 36
23 Lag om småbarnspedagogik 23 §
24 Lag om småbarnspedagogik 23 §
25 Lag om småbarnspedagogik 15 d §
26 Lag om småbarnspedagogik 23 § och RP 148/2021 rd, s. 36–37
27 Hälso- och sjukvårdslag 8 § (1326/2010)
28 Lag om småbarnspedagogik 41 §
29 Lag om småbarnspedagogik 23 §
30 Lag om småbarnspedagogik 15 e §

- barnets styrkor när det gäller utveckling och lärande samt barnets intressen
- pedagogiska mål för verksamheten som stöder barnets utveckling, lärande och välbefinnande samt de åtgärder som behövs för att uppnå målen och en utvärdering av hur målen uppnåtts
- barnets eventuella behov av stöd (kapitel 5)
- uppgifter i en eventuell plan för läkemedelsbehandling som är nödvändiga för att ordna småbarnspedagogiken
- barnets åsikter samt personalens och vårdnadshavarens centrala synpunkter som kommit fram i gemensamma diskussioner
- personen som utarbetat planen och andra eventuella sakkunniga som varit med och utarbetat planen
- när planen har utarbetats, granskats och när den granskas nästa gång.

Barnets plan för småbarnspedagogik är sekretessbelagd[31]. Enligt lagen om småbarnspedagogik har de personer som ansvarar för barnets småbarnspedagogik och de personer som deltar i bedömningen av stödbehovet, stödåtgärderna eller deras genomförande trots sekretessbestämmelserna[32] rätt att av varandra få och att till varandra och till dem som ordnar eller tillhandahåller småbarnspedagogik lämna sådana uppgifter om barnet som är nödvändiga för att anordna och tillhandahålla småbarnspedagogik och för att bedöma stödet. Syftet med informationsöverföringen är att trygga att småbarnspedagogiken genomförs utgående från barnets bästa. Bestämmelserna om att få och lämna ut uppgifter gäller också situationer när barnet övergår från småbarnspedagogik som ordnas av en kommun eller privat serviceproducent till småbarnspedagogik som ordnas av en annan kommun eller privat serviceproducent eller då barnet övergår från småbarnspedagogiken till förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen. Det att ett barn deltar i småbarnspedagogisk verksamhet är offentlig information. Det kan ändå finnas uppgifter som berör barnets deltagande i småbarnspedagogisk verksamhet som är sekretessbelagda[33].

Barnets plan för småbarnspedagogik ska utarbetas i enlighet med de mål och riktlinjer som beskrivs i detta kapitel och i dessa grunder. Anordnaren av småbarnspedagogik preciserar tillvägagångssätten för utarbetandet av barnets plan för småbarnspedagogik.

1.4. Frågor som preciseras på lokal nivå

Anordnaren av småbarnspedagogik ska se till att grunderna för planen för småbarnspedagogik iakttas i planeringen på lokal nivå. Anordnaren ska med hjälp av planeringen på lokal nivå precisera de aspekter som föreskrivs om i lagen och i detta styrdokument. Anordnaren ska också komma överens om gemensamma tillvägagångssätt med nödvändiga aktörer och konkretisera genomförandet, utvärderingen och utvecklingen av småbarnspedagogiken vid verksamhetsställena. Med hjälp av planeringen på lokal nivå ska anordnaren av småbarnspedagogik se till att det på verksamhetsställena och i barngrupperna finns förutsättningar att genomföra en målinriktad småbarnspedagogik.

I grunderna för planen för småbarnspedagogik anges i slutet av varje huvudkapitel vilka frågor som ska preciseras i planeringen på lokal nivå. Lokalt bestämmer man vilka av de preciserade frågorna som även kräver ett beslut på anordnarnivå.

Anordnaren av småbarnspedagogik ska i samband med planeringen på lokal nivå precisera på vilket sätt grunderna för planen för småbarnspedagogik ska genomföras. Lokalt ska följande preciseras:

- på vilket sätt man i planeringen på lokal nivå beaktar småbarnspedagogik som ordnas på finska, svenska och samiska samt vid behov småbarnspedagogik som erbjuds på andra språk

31 Lag om småbarnspedagogik 40 §
32 Lag om småbarnspedagogik 41 §
33 Lag om småbarnspedagogik 41 § och till exempel lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet 24 § (621/1999)

- strukturen för planeringen på lokal nivå. Om anordnaren av småbarnspedagogik utarbetar en lokal plan för småbarnspedagogiken kan den helt eller delvis utarbetas per anordnare, enhet, verksamhetsställe, grupp, verksamhetsform eller som regionala planer.
- på vilket sätt lokala särdrag, olika sätt att ordna småbarnspedagogisk verksamhet, utvecklingsmål och andra lokala planer som gäller barnen beaktas
- på vilket sätt anordnaren av småbarnspedagogik ser till att personalen inom småbarnspedagogiken har förutsättningar att delta i planeringen, utvärderingen och utvecklingen på lokal nivå
- på vilket sätt barnen och vårdnadshavarna deltar i planeringen och utvärderingen av småbarnspedagogik vid verksamhetsstället
- på vilket sätt barnets åsikter och önskemål ska utredas och beaktas när småbarnspedagogiken för barnet planeras, genomförs, utvärderas och utvecklas
- på vilket sätt vårdnadshavarna ska ges möjlighet att delta i och påverka planeringen, genomförandet och utvärderingen av småbarnspedagogiken för sitt barn
- processen med att utarbeta barnets plan för småbarnspedagogik ur ett lokalt perspektiv. Anordnaren fastställer samarbetet och ansvarsfördelningen som hör ihop med utarbetandet, uppföljningen och utvärderingen av barnets plan för småbarnspedagogik i enlighet med lagen om småbarnspedagogik och dessa grunder. Därtill ska anordnaren precisera på vilket sätt vårdnadshavarna ges möjlighet att i god tid förbereda sig inför samtalet samt på vilket sätt barnets synpunkter beaktas när barnets plan för småbarnspedagogik utarbetas
- på vilket sätt samarbetet med sakkunniga inom förskoleundervisningen, den grundläggande utbildningen och social- och hälsovården inom välfärdsområdet samt andra eventuella samarbetspartner genomförs
- tillvägagångssätt i anknytning till behandling och förvaring av sekretessbelagda uppgifter inom småbarnspedagogiken
- rutiner och samarbete för överföring och utbyte av sådana uppgifter som är nödvändiga för att anordna och tillhandahålla småbarnspedagogik och för att bedöma stödet
- hur man informerar om planeringen på lokal nivå.

2. Småbarnspedagogikens uppdrag och allmänna mål

Den småbarnspedagogiska verksamheten är en samhällsservice som har många uppdrag. Småbarnspedagogikens uppdrag är att i samarbete med vårdnadshavarna främja barnens helhetsmässiga uppväxt, utveckling och lärande. Småbarnspedagogiken ska främja jämlikhet och likabehandling mellan barnen och förebygga marginalisering och ökad ojämlikhet. De kunskaper och färdigheter som barnen tillägnar sig i den småbarnspedagogiska verksamheten stärker deras delaktighet och aktiva deltagande i samhället. Småbarnspedagogiken stöder också vårdnadshavarna i det fostrande arbetet[34] och möjliggör att de kan delta i arbetslivet eller studier.

2.1. Förpliktelser som styr småbarnspedagogiken

Kommunen är skyldig att ordna småbarnspedagogik i den omfattning och i sådan form som behovet i kommunen förutsätter. Man ska sträva efter att ordna småbarnspedagogik nära dem som använder servicen och så att öppettiderna motsvarar det lokala behovet[35]. Enligt lagen om småbarnspedagogik kan småbarnspedagogisk verksamhet ordnas som daghemsverksamhet, som familjedagvård eller som öppen småbarnspedagogisk verksamhet[36]. Barnets rätt till småbarnspedagogik[37] gäller enligt lagen den verksamhet som ges på daghem eller i familjedagvård. Vårdnadshavaren beslutar om barnets deltagande i småbarnspedagogiken. Barn som deltar i förskoleundervisningen ska ha möjlighet att delta i småbarnspedagogisk verksamhet på det sätt som lagen föreskriver[38].

En kommun eller samkommun kan antingen själv anordna småbarnspedagogik eller köpa småbarnspedagogiska tjänster av en offentlig eller privat serviceproducent. Om tjänsterna köps av offentliga eller privata serviceproducenter, måste kommunen eller samkommunen försäkra sig om att tjänsterna uppfyller den kvalitet som förutsätts av motsvarande kommunal verksamhet. Anordnaren av småbarnspedagogik ansvarar för att de tjänster som köps ordnas enligt de författningar som gäller småbarnspedagogik och enligt grunderna för planen för småbarnspedagogik[39]. Tillsynsmyndighet för småbarnspedagogik som ordnas och tillhandahålls av kommunen eller samkommunen är Tillstånds- och tillsynsverket[40]. Ett kommunalt organ eller en tjänsteinnehavare som organet utsett samt Tillstånds- och tillsynsverket ansvarar för handledningen, rådgivningen och tillsynen av privata serviceproducenter[41]. Personalen inom småbarnspedagogiken har en anmälningsskyldighet[42] om de upptäcker ett missförhållande eller en risk för ett uppenbart missförhållande vid genomförandet av småbarnspedagogiken för barnet, och den som ansvarar för verksamheten vid ett verksamhetsställe för småbarnspedagogik och tar emot en anmälan ska utan dröjsmål vidta behövliga åtgärder för att undanröja missförhållandet eller risken för ett uppenbart missförhållande.

Kommunen ska se till att varje barn kan få småbarnspedagogik på sitt modersmål, svenska, finska eller samiska[43]. Om övriga språk föreskrivs i kapitel 4.6.

Förpliktelserna som styr småbarnspedagogiken bygger på Finlands grundlag, lagen om småbarnspedagogik och statsrådets förordning om småbarnspedagogik[44] samt på Grunderna

34 Lag om småbarnspedagogik 3 §
35 Lag om småbarnspedagogik 5 § 4 mom.
36 Lag om småbarnspedagogik 1 §
37 Lag om småbarnspedagogik 12 §
38 Lag om småbarnspedagogik 1 och 12 §
39 Lag om småbarnspedagogik 5 § 2 mom.
40 Lag om småbarnspedagogik 50 §, 52 § och 53 §
41 Lag om småbarnspedagogik 50 § och 52 §
42 Lag om småbarnspedagogik 57 a § och 57 b §
43 Lag om småbarnspedagogik 8 § och RP 40/2018 rd, s. 88–89
44 Statsrådets förordning om småbarnspedagogik (753/2018)

för planen för småbarnspedagogik. Den småbarnspedagogiska verksamheten regleras också av föreskrifter om förvaltningslagen[45] och lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet[46]. Enligt Finlands grundlag[47] får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd, funktionsnedsättning eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Också förpliktelser som grundar sig på annan lagstiftning eller internationella avtal som Finland förbundit sig att följa ska beaktas då småbarnspedagogiken ordnas. Sådana är bland annat diskrimineringslagen[48], lagen om jämställdhet[49], Europakonventionen[50], FN:s konvention om barnets rättigheter[51], FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning[52], FN:s deklaration om urfolkens rättigheter[53] och FN:s globala mål för hållbar utveckling[54].

Ett barn som deltar i småbarnspedagogik har rätt att få stöd[55], oberoende av anordnare av småbarnspedagogik[56]. Småbarnspedagogiken ska ordnas och utvecklas enligt principen om inkludering och då har alla barn, oberoende av till exempel behov av stöd, funktionsnedsättning eller kulturell bakgrund, rätt att delta i den gemensamma småbarnspedagogiska verksamheten. En anordnare av småbarnspedagogik ska vid behov samarbeta[57] med dem som ansvarar för social- och hälsovården för att bedöma, planera och ge den stöd- och servicehelhet barnet behöver (se kapitel 3.3).

Då barnet behöver stöd för sin utveckling, sitt lärande och sitt välbefinnande (i dessa grunder används i fortsättningen begreppet stöd för barnet) och får stöd och service inom social- och hälsovården tillämpas lagen om småbarnspedagogik[58], socialvårdslagen[59], lag om funktionshinderservice[60], lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda[61] och hälso- och sjukvårdslagen[62] samt vad som annat föreskrivs om social- och hälsovårdstjänster i lagstiftningen.

De nationella målen för småbarnspedagogiken fastställs i lagen om småbarnspedagogik. Målen styr hur grunderna för planen för småbarnspedagogik, planeringen av småbarnspedagogik på lokal nivå och barnets plan för småbarnspedagogik utarbetas, genomförs och utvärderas.

Enligt lagen om småbarnspedagogik[63] är syftet med småbarnspedagogiken att

1. hos varje barn främja en helhetsmässig uppväxt, utveckling, hälsa och ett helhetsmässigt välbefinnande i enlighet med barnets ålder och utveckling,
2. stödja barnets förutsättningar för lärande och främja livslångt lärande och uppfyllandet av utbildningsmässig jämlikhet i enlighet med inkluderande principer
3. ordna mångsidig pedagogisk verksamhet med utgångspunkt i barns lek, rörelse, konst och kulturtradition samt ge barnet möjligheter till positiva upplevelser av lärande,
4. säkerställa en småbarnspedagogisk miljö som är utvecklande, främjar lärande och är hälsosam och trygg,

45 Förvaltningslag (434/2003)
46 Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999)
47 Finlands grundlag 6 § (731/1999)
48 Diskrimineringslag (1325/2014)
49 Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986)
50 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna 1990
51 FN:s konvention om barnets rättigheter 1989 (59/1991)
52 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2007 (27/2016)
53 FN:s deklaration om urfolkens rättigheter 2007
54 Globala mål för hållbar utveckling – Agenda 2030. FN:s toppmöte 2015
55 Lag om småbarnspedagogik 15 a §
56 Kommun, samkommun eller privat serviceproducent, se kapitel 1.1
57 Lag om småbarnspedagogik 7 §
58 Lag om småbarnspedagogik 15 a §
59 Socialvårdslag (1301/2014)
60 Lag om funktionshinderservice (675/2023)
61 Lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977)
62 Hälso- och sjukvårdslag (1326/2010)
63 Lag om småbarnspedagogik 3 §

5. trygga ett verksamhetssätt som respekterar barnet och så bestående förhållanden som möjligt för växelverkan mellan barnet och personalen inom småbarnspedagogiken,
6. erbjuda alla barn likvärdiga möjligheter till småbarnspedagogik, främja likabehandling och jämställdhet samt ge färdigheter att förstå och respektera den allmänna kulturtraditionen samt vars och ens språkliga, kulturella, religiösa och livsåskådningsmässiga bakgrund,
7. identifiera barnets individuella behov av stöd och, när det uppkommit behov av stöd, ordna ett ändamålsenligt stöd inom småbarnspedagogiken, vid behov i form av sektorsövergripande samarbete,
8. utveckla barnets förmåga till samverkan och växelverkan, främja barnets förmåga att delta i kamratgruppen samt vägleda barnet mot ett etiskt ansvarstagande och hållbart handlingssätt, respekt för andra människor och samhällsmedlemskap,
9. säkerställa barnets möjligheter att få delta i och påverka sådana angelägenheter som berör barnet självt,
10. i samverkan med barnet och dess föräldrar eller andra vårdnadshavare främja en harmonisk utveckling hos barnet och dess holistiska välbefinnande samt stödja barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare i fostringsarbetet.

Anordnaren av småbarnspedagogik är skyldig att informera[64] vårdnadshavarna om målen och verksamheten inom de olika verksamhetsformerna av småbarnspedagogik också redan före vårdnadshavarna ansöker[65] om en plats inom småbarnspedagogik för sitt barn. Vårdnadshavaren[66] ska ges möjlighet att delta i och påverka planeringen, genomförandet och utvärderingen av den småbarnspedagogiska verksamheten som barnet deltar i. Vårdnadshavaren ska också ges möjlighet att få information om barnets dag i småbarnspedagogiken. Vårdnadshavarens deltagande i planeringen och utvärderingen av det stöd som barnet eventuellt ges beskrivs närmare i kapitel 5.

Lärmiljön inom småbarnspedagogiken ska vara utvecklande och främja lärandet samt vara hälsosam och trygg med hänsyn till barnets ålder och utveckling. Lokalerna och redskapen ska vara ändamålsenliga och tillgängliga[67]. Barn på daghem och i familjedagvård ska serveras fullvärdiga måltider. Måltiderna ska vara ändamålsenligt ordnade och handledda[68]. Småbarnspedagogiken ska vara religiöst, konfessionellt och partipolitiskt obunden. Småbarnspedagogiken får inte användas som kanal för kommersiell påverkan. Småbarnspedagogik som baserar sig på alternativ pedagogik eller en särskild åskådning beskrivs närmare i kapitel 6.

Inom småbarnspedagogiken ska bestämmelserna om personalens behörighetsvillkor och dimensionering iakttas[69]. Kommunen ska i den utsträckning som motsvarar behovet inom småbarnspedagogiken ha tillgång till tjänster av en speciallärare inom småbarnspedagogik[70]. Om övergångsbestämmelser som gäller personalens behörighet föreskrivs i lagen om småbarnspedagogik[71].

Vid anordnandet av småbarnspedagogik ska man beakta bestämmelserna om arbetarskydd och säkerhet samt om behandling av personuppgifter och dataskydd och lagar om utredning av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn. Barnen ska skyddas från våld, mobbning och andra trakasserier med hjälp av systematiskt förebyggande åtgärder och omedelbart ingripande[72] (kapitel 3.1). Säkerheten ska systematiskt förbättras och regelbundet utvärderas.

64 Lag om småbarnspedagogik 16 §
65 Lag om småbarnspedagogik 17 §
66 Lag om småbarnspedagogik 20 §
67 Lag om småbarnspedagogik 10 §
68 Lag om småbarnspedagogik 11 §
69 Lag om småbarnspedagogik 25–33 § och 75 § samt statsrådets förordning om småbarnspedagogik (753/2018)
70 Lag om småbarnspedagogik 25 §
71 Lag om småbarnspedagogik 75 §
72 Lag om småbarnspedagogik 10 §

Kommunen ska vid anordnandet av småbarnspedagogik samarbeta med de instanser som ansvarar för undervisning, idrott och kultur, socialvård, barnskydd, barnrådgivningsverksamhet och övrig hälsovård samt med andra nödvändiga aktörer[73]. Personalen inom småbarnspedagogiken omfattas också av bestämmelserna om att styra personer till att söka socialservice och att göra en barnskyddsanmälan[74].

2.2. Verksamhetsformer inom småbarnspedagogiken

Verksamhetsformerna inom småbarnspedagogiken är daghemsverksamhet, familjedagvård och öppen småbarnspedagogisk verksamhet[75]. Målen i lagen om småbarnspedagogik och i grunderna för planen för småbarnspedagogik styr alla verksamhetsformer av småbarnspedagogik. I lagen om småbarnspedagogik[76] fastställs till vilka delar lagen gäller öppen småbarnspedagogisk verksamhet. De olika verksamhetsformerna av småbarnspedagogik skiljer sig från varandra i fråga om lärmiljöer, resurser, personalens utbildning och behörighetsvillkor, personalstruktur, barngruppens storlek och relationstalet mellan barn och personal. Även möjligheterna att ge stöd varierar. Då man planerar småbarnspedagogiken och preciserar målen ska man beakta de olika verksamhetsformernas särdrag. Barngrupperna och personalens sammansättning ska bildas på ett sådant sätt att målen som fastställts för småbarnspedagogiken kan uppnås[77].

Det är viktigt att vårdnadshavarna får tillräcklig information om alla verksamhetsformer med avseende på deras innehåll och särdrag. Kommunen ska ordna rådgivning och handledning för vårdnadshavarna angående de småbarnspedagogiska tjänsterna. Tillsammans med vårdnadshavaren ska man vid behov diskutera vilken verksamhetsform och vilken omfattning som gynnar barnet och svarar mot barnets behov. Rådgivning och handledning ska ges då familjen söker sig till de småbarnspedagogiska tjänsterna samt när barnet redan omfattas av tjänsterna[78].

Småbarnspedagogik som ges på daghem är den vanligaste formen av småbarnspedagogik. På daghemmen sker verksamheten i grupper. Barngrupperna kan bildas på olika sätt, till exempel utgående från barnens ålder, syskonrelationer eller behov av stöd. Grupperna ska vara pedagogiskt ändamålsenliga och bestämmelserna om personaldimensionering och gruppernas maximala storlek samt stödet ska iakttas då grupperna bildas[79]. Daghemmens mångprofessionella personal är en resurs för en högklassig småbarnspedagogik när allas utbildning och kompetens, ansvarsområden, uppgifter och yrkesroller tas till vara på ett ändamålsenligt sätt. Ett daghem ska ha en föreståndare som ansvarar för verksamheten[80].

Lagen om småbarnspedagogik[81] betonar vikten av pedagogik och lärarnas och speciallärarnas pedagogiska ansvar. Lärarna inom småbarnspedagogik har det övergripande ansvaret för att planera verksamheten i barngrupperna, för att genomföra verksamheten planenligt så att målen uppnås samt för att utvärdera och utveckla verksamheten. Lärarna, speciallärarna, socionomerna, barnskötarna och den övriga personalen inom småbarnspedagogiken ska i samarbete planera, genomföra, utvärdera och utveckla verksamheten.

Familjedagvård är småbarnspedagogisk verksamhet som genomförs i en liten grupp. Familjedagvården ordnas i ett familjedaghem som kan vara ett privat hem eller något

73 Lag om småbarnspedagogik 7 §
74 Socialvårdslag 35 § (1301/2014) och barnskyddslag (471/2007) 25 § (88/2010) och 25 a § (1302/2014)
75 Lag om småbarnspedagogik 1 §
76 Lag om småbarnspedagogik 1 §
77 Lag om småbarnspedagogik 34 §, 35 § och 38 §
78 Lag om småbarnspedagogik 4 och 16 §
79 Lag om småbarnspedagogik 34–38 §
80 Lag om småbarnspedagogik 25 §
81 Lag om småbarnspedagogik 2, 25 och 35 §

annat vårdställe med hemliknande förhållanden[82]. Familjedagvård kan ordnas av en eller två familjedagvårdare eller i särskilda fall av tre familjedagvårdare[83]. Då man beslutar om antalet anställda och om barngruppens storlek ska man beakta barn med funktionsnedsättning eller barn som i övrigt behöver stöd[84]. Familjedagvårdaren ansvarar för verksamheten i sin grupp. Det pedagogiska ledarskapet och styrningen av verksamheten stöder familjedagvårdarna när det gäller att planera och genomföra en målinriktad verksamhet.

Genomförandet av och tyngdpunkterna för öppen småbarnspedagogisk verksamhet varierar beroende på anordnarens beslut. Öppen småbarnspedagogisk verksamhet kan ordnas till exempel som lekparks- eller klubbverksamhet. Verksamheten ska vara handledd och målinriktad. Öppen småbarnspedagogisk verksamhet kan erbjuda till exempel utomhusvistelse, lek, konstfostran och fostran till fysisk aktivitet. Därtill kan öppen småbarnspedagogisk verksamhet erbjuda vårdnadshavarna ledd samvaro tillsammans med barnen samt andra sociala kontakter. Öppen småbarnspedagogisk verksamhet ska planeras så att målen i lagen om småbarnspedagogik kan beaktas. Målen ska beaktas i en större utsträckning ju mer regelbundet och oftare barnen deltar i verksamheten. I enlighet med verksamhetens karaktär kan vissa mål betonas mer än andra[85].

Skiftomsorg ska i behövlig utsträckning ordnas för barn som behöver detta på grund av vårdnadshavarens arbete eller studier. Skiftomsorg kan ordnas på kvällstid, veckoslut och nattetid i form av daghemsverksamhet eller familjedagvård. Barns deltagande i småbarnspedagogik i form av skiftomsorg är ofta oregelbundet. Det här ska beaktas i planeringen och genomförandet av den pedagogiska verksamheten och stödet som ges till barnet[86].

2.3. Småbarnspedagogiken som en del av barnets uppväxt och lärstig

Småbarnspedagogiken är en viktig del av barnets uppväxt och lärstig. Småbarnspedagogiken lägger grunden för ett livslångt lärande. Barnet har med sig sina tidigare erfarenheter, där kommunikationen och den emotionella anknytningen mellan barnet och vårdnadshavaren är av central betydelse. Personalens uppgift är att skapa en förtroendefull relation med barnet. Samarbetet mellan personalen och vårdnadshavarna skapar kontinuitet och trygghet i barnets liv. Ett ömsesidigt, öppet och respektfullt bemötande är viktigt då målen för den småbarnspedagogiska verksamheten diskuteras utgående från det enskilda barnet. För att familjernas och personalens fostrande arbete ska bilda en meningsfull helhet för barnet är det viktigt med ett regelbundet samarbete.

Utgångspunkten för en pedagogisk verksamhet är att personalen inser vilken betydelse barndomen har och att personalen har insikt i barns växande, utveckling och lärande. Lika viktigt är det att personalen känner varje enskilt barn och beaktar barnets individuella utveckling. En förutsättning för att känna varje barn är att relationerna mellan barnen och personalen är så varaktiga som möjligt[87].

Småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen, som är en del av småbarnspedagogiken, och den grundläggande utbildningen ska med tanke på barnets utveckling och lärande bilda en konsekvent och kontinuerlig helhet som lägger grunden för ett livslångt lärande. Att personalen inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen känner till utbildningssystemet och de centrala mål, särdrag och tillvägagångssätt som kännetecknar de olika stadierna inom systemet är utgångspunkten för en kvalitativ helhet. För att barnens välbefinnande, utveckling och lärande ska ske smidigt, ska även övergångarna planeras och utvärderas.

82 Lag om småbarnspedagogik 1 och 38 §
83 Statsrådets förordning om småbarnspedagogik 2 § (753/2018)
84 Lag om småbarnspedagogik 38 §
85 Lag om småbarnspedagogik 3 § 2. mom. och RP 40/2018 rd, s. 85
86 Lag om småbarnspedagogik 13 §
87 Lag om småbarnspedagogik 3 § 1 mom. 5 punkten

Anordnaren av småbarnspedagogik ska skapa sådana samarbetsstrukturer och rutiner för informationsöverföring att övergångarna från hemmet till småbarnspedagogiken, inom småbarnspedagogiken, från småbarnspedagogiken till förskoleundervisningen och vidare till den grundläggande utbildningen sker så smidigt som möjligt och är förutsägbara. Vid övergångsskedena ska man samarbeta med vårdnadshavaren och ta hänsyn till barnets bästa. Vid överföringen av information kan man använda barnets plan för småbarnspedagogik och andra dokument som beskriver barnets utveckling och lärande och som har samlats in under den tid barnet har deltagit i den småbarnspedagogiska verksamheten. Vid överföringen av information ska gällande bestämmelser följas[88].

2.4. Värdegrunden

Värdegrunden i grunderna för planen för småbarnspedagogik baserar sig på de allmänna principerna i FN:s konvention om barnets rättigheter[89], lagen om småbarnspedagogik[90] och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning[91]. Principerna omfattar inklusion och att barnets bästa kommer i första hand, att barnet har rätt att må bra, få omvårdnad och skydd, att barnets åsikter ska beaktas samt att barnet ska behandlas jämlikt och likvärdigt och att barnet inte får diskrimineras.

Barndomens egenvärde

Småbarnspedagogiken har som uppdrag att skydda och främja barnens rätt till en god och trygg barndom. Småbarnspedagogiken bygger på uppfattningen om barndomens egenvärde. Varje barn är unikt och värdefullt precis så som det är. Alla barn har rätt att bli hörda, sedda, tagna i beaktande och förstådda som individer och som medlemmar i sin grupp.

Att växa som människa

Småbarnspedagogiken bygger på respekt för livet, de mänskliga rättigheterna samt människolivets okränkbarhet och en hållbar livsstil. Personalen ska stödja barnens utveckling till humana människor som strävar efter sanning, godhet och skönhet samt rättvisa och fred. Småbarnspedagogiken värdesätter bildning. Det synliggörs i det sätt på vilket var och en ser på sig själv, på andra människor, på sin omgivning och på kunskap samt i sättet och viljan att göra rätt. Personalen ska vägleda barnen att handla i enlighet med värdegrunden och att diskutera värderingar och ideal. Ingen form av mobbning, rasism eller våld ska accepteras. Personalens uppgift är att aktivt ingripa vid mobbning, rasism och våld. Personalen ska se till att varje barn känner sig tryggt i småbarnspedagogiken och att inget barn blir utfryst.

Barnets rättigheter

Barnen har rätt att uttrycka sig, sina tankar och åsikter samt bli förstådda utgående från sina egna förutsättningar att kommunicera och uttrycka sig. Varje barn har rätt till god undervisning, omsorg och uppmuntrande respons. Barnen har rätt att leka, lära sig genom lek, glädjas över sitt lärande och bilda sig en uppfattning om sig själva, sina identiteter och världen utifrån sina egna perspektiv. Barnen har rätt till social gemenskap och att vara en del av en grupp. Barnet har rätt att i småbarnspedagogiken få tillräckligt stöd och i rätt tid[92]. Barnet har rätt att få mångsidig information, hantera känslor och konflikter samt pröva på och lära sig nya saker[93].

Likabehandling, jämlikhet och mångfald

Småbarnspedagogiken främjar det finländska samhällets demokratiska värderingar såsom likvärdighet, jämlikhet och mångfald. Barnen ska ges möjligheter att utveckla sina färdigheter och göra sina val oberoende av förväntningar baserade till exempel på kön, ursprung,

88 Till exempel lag om småbarnspedagogik 40–42 §
89 FN:s konvention om barnets rättigheter 1989 (59/1991)
90 Lag om småbarnspedagogik 20 §
91 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2007 (27/2016)
92 Lag om småbarnspedagogik 15 a §
93 FN:s konvention om barnets rättigheter 1989 (59/1991)

funktionsnedsättning, kulturell bakgrund eller andra orsaker som gäller barnet som person. Personalen ska skapa en atmosfär som respekterar mångfald. Småbarnspedagogiken bygger på ett mångskiftande kulturarv som fortsätter att formas genom samverkan mellan barnen, deras vårdnadshavare och personalen.

Mångfald av familjer

En professionell, öppen och respektfull inställning till mångfalden av familjer och familjers olika språk, kulturer, åskådningar och religioner, traditioner samt syn på fostran skapar förutsättningar för ett bra fostringssamarbete[94]. Barnens familjeidentitet och familjerelationer stöds så att varje barn får känna att den egna familjen är värdefull.

Hälsosam och hållbar livsstil

Småbarnspedagogiken har som uppdrag att vägleda barnen att tillägna sig hälsosamma levnadsvanor. Barnen ska ges möjligheter att utveckla sina emotionella färdigheter och sitt estetiska tänkande. I småbarnspedagogiken ska man följa principerna om hållbar livsstil och beakta dess olika dimensioner: den sociala, den kulturella, den ekonomiska och den ekologiska dimensionen. Småbarnspedagogiken ska lägga grunden för ekosocial bildning, så att människan förstår att den ekologiska hållbarheten är en förutsättning för social hållbarhet och mänskliga rättigheter.

2.5. Synen på lärande

Grunderna för planen för småbarnspedagogik bygger på en syn på lärande, enligt vilken barnen växer, utvecklas och lär sig genom att kommunicera med andra människor och den närmaste omgivningen. Synen på lärande utgår från uppfattningen om barnet som en aktiv aktör. Barn är nyfikna till sin natur och de vill lära sig nytt, repetera och upprepa. Lärande är en helhetsbetonad process och sker överallt. Lärande inbegriper kunskaper, färdigheter, handlingar, känslor, sinnesförnimmelser, fysiska upplevelser, språk och tankar. Barnen lär sig bland annat genom att iaktta och observera sin omgivning och genom att ta efter andras beteende. Barnen lär sig också genom att leka, röra på sig, utforska, utföra små uppgifter, uttrycka sig själv och genom skapande verksamhet.

Utgångspunkten för lärandet i småbarnspedagogiken är barnets tidigare erfarenheter, intressen och kunskaper. Det är viktigt att det som barnen ska lära sig har anknytning till barnens växande färdigheter, erfarenhetsvärld och kulturella bakgrund. Barn lär sig bäst då de mår bra och känner sig trygga. Positiva känsloupplevelser och kommunikation med andra främjar lärandet. Barngruppen och känslan av att ingå i en gemenskap är av central betydelse för barnets lärande och delaktighet. Barnen ska få handledning och stöd i sitt lärande. En målinriktad, lagom utmanande verksamhet som intresserar barnen inspirerar dem att lära sig mer. Varje barn ska få uppleva och känna glädje över att lyckas och lära sig och över sig själv som en lärande individ.

Leken är betydelsefull för lärandet hos barn i småbarnsåldern. Leken motiverar och ger barnet glädje samtidigt som den bidrar till att barnet lär sig många nya färdigheter och tillägnar sig kunskap. I småbarnspedagogiken ska lekens egenvärde för barnet och lekens pedagogiska betydelse för barnets lärande samt för barnets helhetsmässiga utveckling och välbefinnande uppmärksammas.

2.6. Pedagogiskt inriktad helhet för fostran, undervisning och vård

I grunderna för planen för småbarnspedagogik bygger pedagogiken på en bestämd värdegrund, syn på barnet, barndomen och lärande. Med pedagogik avses en planerad och målinriktad, professionellt ledd verksamhet, som grundar sig på tvärvetenskaplig kunskap, framför allt

94 Lag om småbarnspedagogik 3 § 1 mom. 6 punkten

pedagogisk och småbarnspedagogisk kunskap, som genomförs av yrkesutbildad personal i syfte att säkerställa att barnen mår bra och lär sig. Pedagogiken synliggörs i verksamhetskulturen och lärmiljöerna samt i den helhet som består av fostran, undervisning och vård. Betoningen på pedagogik inom hela den småbarnspedagogiska verksamheten förutsätter pedagogisk sakkunskap och att personalen har en gemensam syn på hur barns lärande och välbefinnande kan främjas på bästa sätt[95].

Småbarnspedagogiken genomförs i samspel mellan personalen, barnen och omgivningen, där fostran, undervisning och vård bildar en enhetlig helhet. Dessa tre dimensioner kan granskas som separata begrepp men i den praktiska verksamheten hänger de ihop. Detta gör det möjligt att utgå från ett helhetsperspektiv för att främja barnets växande, utveckling och lärande. Fostran, undervisning och vård betonas på olika sätt i verksamheten för barn i olika åldrar och i de olika verksamhetsformerna av småbarnspedagogik.

Fostran är verksamhet genom vilken kulturella värderingar, seder och normer förmedlas, formas och förnyas. Målet med fostran är att föra kulturarvet, viktiga värderingar och traditioner vidare till nästa generation. Barnen ska handledas att forma sina egna åsikter och förhålla sig kritiskt till rådande tanke- och handlingsmönster samt att handla etiskt hållbart. Fostransuppdraget är att medvetet handleda barnen att forma sina individuella identiteter så att de lär sig förstå hur deras handlingar påverkar andra människor och sin omgivning. Barnens utveckling ska stödjas så att de lär sig agera och använda sina kunskaper även till förmån för andra.

Undervisningen grundar sig på synen på lärande som har definierats i grunderna för planen för småbarnspedagogik. Undervisningen ska främja barnens lärande och hjälpa dem att bilda sig en uppfattning om sig själva, andra människor och den omgivande världen. I småbarnspedagogiken ska barnen inspireras och motiveras att lära sig nytt samt handledas att använda olika sätt att lära sig. I undervisningen ska barnens naturliga nyfikenhet och lust att upptäcka beaktas. Barnens ökande kunskaper, intressen, styrkor och individuella behov av stöd ska beaktas i undervisningen. Därutöver utgår undervisningen från målen för lärmiljöer (kapitel 3.2), mångsidig kompetens (kapitel 2.7), pedagogisk verksamhet (kapitel 4) och stöd för barnet (kapitel 5).

Vård innebär att tillgodose fysiska grundbehov och emotionell omsorg om barnet. Målet är att barnet får känna sig uppskattat, förstått och får känna gemenskap med andra människor. Ömsesidiga och respektfulla relationer och positiv beröring och närhet utgör grunden för god vård och omsorg. Dagligen återkommande situationer, till exempel måltider, att klä på och av sig, vila och att sköta sin hygien, utgör en viktig del av barnets dag och en del av den pedagogiska verksamheten. Vårdsituationer inom småbarnspedagogiken är alltid samtidigt också fostran och undervisning, där barnen till exempel lär sig att kommunicera med andra, ta hand om sig själva, gestalta tid och tillägna sig goda vanor.

2.7. Mångsidig kompetens

Inom småbarnspedagogiken skapas en grund för barnens mångsidiga kompetens. Med mångsidig kompetens avses en helhet som består av kunskaper och färdigheter, värderingar, attityder och vilja. Kompetens innebär också förmåga att använda sina kunskaper och färdigheter och att agera på det sätt som situationen kräver. Barnens värderingar, attityder och vilja att agera påverkar barnens sätt att tillämpa sina kunskaper och färdigheter. Behovet av mångsidig kompetens uppstår ur de förändringar som sker i den omgivande världen. Att växa som människa, att studera och arbeta samt att fungera som samhällsmedborgare förutsätter både nu och i framtiden kompetenser som överskrider och förenar olika kunskaps- och färdighetsområden. Utvecklingen av mångsidig kompetens bidrar till att barnen växer som individer och som medlemmar i sin grupp. Utvecklingen av mångsidig kompetens börjar i den tidiga barndomen och fortgår hela livet. Målen för mångsidig kompetens löper som en röd tråd genom grunderna för planen för småbarnspedagogik till läroplansgrunderna för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Målen för mångsidig kompetens har varit en utgångspunkt för beredningen av detta styrdokument och de ska beaktas i planeringen på lokal nivå.

95 Lag om småbarnspedagogik 2 och 23 §

En kvalitativ pedagogisk verksamhet stärker barnens mångsidiga kompetens. Utvecklingen av mångsidig kompetens påverkas av verksamhetskulturen, hur lärmiljöerna används och hur barnens välbefinnande och lärande stöds. Målen för mångsidig kompetens ska beaktas vid utvecklandet av verksamhetskulturen och lärmiljöerna samt inom fostran, undervisning och vård. Lärområdena som beskrivs i kapitel 4.5 ska främja barnens mångsidiga kompetens.

I grunderna för planen för småbarnspedagogik beskrivs sex delområden inom mångsidig kompetens som överlappar varandra:

- förmåga att tänka och lära sig
- kulturell och kommunikativ kompetens
- vardagskompetens
- multilitteracitet
- digital kompetens
- förmåga att delta och påverka.

Nedan ges en beskrivning av vad de olika delområdena inom mångsidig kompetens innebär. Därutöver definieras småbarnspedagogikens uppdrag för varje enskilt delområde.

2.7.1. Förmåga att tänka och lära sig (001)

Förmågan att tänka och lära sig utvecklas i kommunikation med andra människor och omgivningen och skapar förutsättningar för utvecklingen av andra kompetenser och livslångt lärande. Den småbarnspedagogiska verksamheten ska lägga grunden för ett kreativt och kritiskt tänkande som är en förutsättning för att söka och strukturera information och skapa ny kunskap. Småbarnspedagogiken har som uppdrag att stödja barnens förmåga att tänka och lära sig.

Barnens förmåga att tänka och lära sig utvecklas med hjälp av mångsidiga och meningsfulla upplevelser. Det ska finnas utrymme för att förundras och göra upptäckter samt känna glädje i lärandet. I leken har barnen möjlighet att använda sin fantasi och sin kreativitet, tillsammans pröva sina idéer och utforska världen. Barnens förmåga att strukturera, benämna och beskriva omgivningen och dess fenomen ska stödjas enligt deras ålder och utveckling. Barnen ska uppmuntras att ställa frågor och ifrågasätta. Barnen och de vuxna gläder sig över framgångar tillsammans och barnen lär sig att uppmuntra varandra. Barnen uppmuntras att vara ihärdiga och att inte låta sig nedslås av misslyckanden och att hitta olika lösningar i olika situationer. Barnen ska handledas att vara uppmärksamma också under längre tider. En tillräcklig fysisk aktivitet dagligen stöder barnens förmåga att tänka och lära sig. Den pedagogiska dokumentationen av verksamheten (kapitel 4.2) och gemensamma reflektioner hjälper barnen att iaktta sitt lärande och känna igen sina styrkor. På så sätt stärks barnens tilltro till sina egna förmågor.

2.7.2. Kulturell och kommunikativ kompetens (002)

Barnen växer i en värld som kännetecknas av kulturell, språklig och åskådningsmässig mångfald, vilket ger de sociala färdigheterna, kommunikationsfärdigheterna och den kulturella kompetensen ökad betydelse. Kulturell och kommunikativ kompetens kännetecknas av förmåga att lyssna, identifiera och förstå olika synsätt samt förmåga att reflektera över sina egna värderingar och attityder. Att kunna kommunicera, uttrycka sig och förstå andra har stor betydelse för människans identitet, funktionsförmåga och välbefinnande. En fungerande kommunikation med människor som har en annan kulturell och åskådningsmässig bakgrund förutsätter att man förstår och uppskattar sin egen och andras kulturella och åskådningsmässiga bakgrund. Småbarnspedagogiken har som uppdrag att främja barnens kulturella och kommunikativa kompetens.

Barnen ska uppmuntras att bekanta sig med andra människor, språk och kulturer. Personalens sätt att bemöta andra människor på ett positivt sätt och deras positiva inställning till en mångfald av språk, kulturer och åskådningar fungerar som modell för barnen. Personalen ska handleda barnen att vara vänliga och att uppföra sig väl mot andra. En verksamhet som baserar sig på samarbete skapar möjligheter att öva sig i att kommunicera och uttrycka sig i olika situationer

och med olika människor. Personalen ska tillsammans med barnen öva att sätta sig in i andras situationer, lära sig att granska företeelser ur olika perspektiv samt att lösa konfliktsituationer på ett konstruktivt sätt. På så sätt stärks barnens sociala färdigheter. Barnen ska få stöd i att forma sina kulturella identiteter. De upplevelser av och kunskaper om kulturarvet som barnet får i småbarnspedagogiken stärker barnets förmåga att tillägna sig, använda och förändra kulturen. Till exempel lekar, måltider och fester ger goda möjligheter att dela erfarenheter om olika traditioner och vanor. Barnen ska stödjas i att utveckla en positiv inställning till mångfald.

2.7.3. Vardagskompetens (003)

Alla behöver kunna ta hand om sig själva, värna om sin hälsa och trygghet. Småbarnspedagogiken har som uppdrag att stärka färdigheter som hör samman med barnens välbefinnande, säkerhet och trygghet samt att handleda dem att göra val som överensstämmer med en hållbar livsstil. Småbarnspedagogiken ska också stödja barnen att förhålla sig positivt till framtiden.

Barnen ska stödjas att gradvis bli mera självständiga. Barnen ska få hjälp och de ska uppmuntras att be om hjälp vid behov. Barnen ska få träna olika färdigheter, till exempel att klä på sig, äta och sköta sin personliga hygien och ta hand om sina egna saker. Barnen ska vägledas att handla ansvarsfullt och tryggt i lärmiljöerna såsom i naturen och i trafiken. Personalen ska tillsammans med barnen diskutera frågor som främjar deras välbefinnande, till exempel betydelsen av vila, kost, fysisk aktivitet och psykisk hälsa. Barnen ska få hjälp i att reglera sina känslor och sitt beteende. Barnens emotionella färdigheter stärks när barnen får lära sig att upptäcka, förstå, bli medvetna om och sätta ord på känslor. Barnen ska också få handledning i att respektera sin egen och andras kroppsliga integritet.

2.7.4. Multilitteracitet (004)

Multilitteracitet behövs i barnens och familjernas vardag, för samverkan och för delaktighet i samhället. Multilitteracitet främjar en jämlik fostran och utbildning. Småbarnspedagogiken har som uppdrag att stödja dessa färdigheter.

Multilitteracitet är en central grundläggande färdighet som behövs för att förstå mångfalden av kulturella meddelanden och den omgivande världen samt för kommunikation. Med multilitteracitet avses förmåga att tolka och producera olika slag av meddelanden. Multilitteracitet bygger på det vidgade textbegreppet, enligt vilket texter kan vara bland annat skriftliga, verbala, audiovisuella eller digitala. Multilitteracitet omfattar olika färdigheter, till exempel bildkunskap, numerisk läskunnighet, mediekunskap och grundläggande läsfärdighet. Multilitteracitet är nära kopplat till förmågan att tänka och lära sig. Personalen ska tillsammans med barnen namnge olika företeelser och föremål och lära sig olika begrepp. Barnen ska uppmuntras att undersöka, använda och producera meddelanden i olika miljöer, även digitala. För att utveckla multiliiteracitet behöver barnen en vuxen förebild, en rik textmiljö, kultur producerad av barn och kulturella tjänster avsedda för barn.

2.7.5. Digital kompetens (005)

Digitalisering är en del av samhället som barnet växer upp i. Digital kompetens behövs för kommunikationen mellan människor, för delaktigheten i samhället och för lärandet. Att stärka den digitala kompetensen främjar en jämlik utbildning för barnen. Småbarnspedagogiken har som uppdrag att i samarbete med hemmen stödja barnens förståelse för digitalisering.

Personalen ska tillsammans med barnen utforska och observera digitaliseringens roll i vardagslivet. Digitala verktyg, applikationer och miljöer ska användas för dokumentation och i samband med att barnen leker, samverkar, spelar, undersöker, rör på sig samt upplever och producerar konst. Då barnen ges möjligheter att självständigt och tillsammans med andra barn öva och pröva på samt producera innehåll med hjälp av digitala verktyg främjas deras kreativa tänkande, samarbetsförmåga och multilitteracitet. Personalen ska handleda barnen i att fungera i digitala miljöer på ett mångsidigt, ansvarsfullt och tryggt sätt.

2.7.6. Förmåga att delta och påverka (006)

Förmåga att delta och påverka på ett aktivt och ansvarsfullt sätt lägger grunden för en demokratisk och hållbar framtid. Det förutsätter att individen har förmåga och vilja att delta i den gemensamma verksamheten och litar på sina möjligheter att påverka. Till barnens rättigheter hör att bli hörda och att vara delaktiga i frågor som påverkar deras liv. Inom småbarnspedagogiken respekterar man dessa centrala demokratiska principer. Småbarnspedagogiken har som uppdrag att stödja barnens växande förmåga att delta och påverka samt att uppmuntra barnen att ta egna initiativ.

Att bemöta barnen med respekt, ta hänsyn till deras tankar och bemöta deras initiativ stärker barnens förmåga att delta och påverka. Barnen ska planera, genomföra och utvärdera verksamheten tillsammans med personalen. Barnen lär sig då samtidigt att kommunicera och att förstå betydelsen av gemensamma regler, överenskommelser och tillit. Personalen ska se till att varje barn har möjlighet att delta och påverka. Genom att delta och påverka utvecklas barnens uppfattning om sig själva, deras självförtroende ökar och deras sociala färdigheter utvecklas.

2.8. Frågor som preciseras på lokal nivå

Då småbarnspedagogiken planeras på lokal nivå ska man diskutera vad småbarnspedagogikens uppdrag och allmänna mål (kapitel 2.1–2.3 och 2.6) som beskrivs i detta kapitel innebär och hur man ska försäkra sig om att målen som fastställts för den småbarnspedagogiska verksamheten uppnås i de olika verksamhetsformerna. Lokalt ska man också diskutera på vilket sätt värdegrunden (kapitel 2.4), synen på lärande (kapitel 2.5) och mångsidig kompetens (kapitel 2.7) beaktas i planeringen, genomförande och utvärderingen på lokal nivå.

På lokal nivå ska därtill följande preciseras:

- på vilket sätt den småbarnspedagogiska verksamheten ordnas och de olika verksamhetsformerna samt samarbetet dem emellan ur ett lokalt perspektiv
- på vilket sätt rådgivning och handledning ges till vårdnadshavare angående de tjänster inom småbarnspedagogiken som står till buds för dem
- principer för hur barngrupper bildas
- förfaringssätten vid övergångarna, då barnet inleder deltagandet i småbarnspedagogisk verksamhet, flyttar från en grupp till en annan eller till ett annat verksamhetsställe samt då barnet inleder förskoleundervisningen eller flyttar till verksamhet som ordnas av en annan anordnare av småbarnspedagogik.

Innehållet och målen i detta kapitel ska fördjupas i följande kapitel som beskriver verksamhetskulturen, planeringen, genomförandet och utvärderingen av den pedagogiska verksamheten samt stödet för barnet.

3. Verksamhetskulturen inom småbarnspedagogiken

En verksamhetskultur är ett historiskt och kulturellt format handlingsmönster som utvecklas genom socialt samspel. Anordnaren av småbarnspedagogik och de personer som leder småbarnspedagogiken ska skapa förutsättningar för att utveckla och utvärdera verksamhetskulturen inom de olika verksamhetsformerna och enheterna inom småbarnspedagogiken. Utgångspunkten för utvecklingen av verksamhetskulturen är en inkluderande småbarnspedagogik där varje barn kan agera, utvecklas och lära sig som en unik individ och som medlem i gemenskapen.

Verksamhetskulturen inom småbarnspedagogiken är en helhet som omfattar bland annat:

- värderingar och principer
- tolkning av de normer och mål som styr arbetet
- lärmiljöer och arbetssätt
- olika former av samarbete
- kommunikationen och atmosfären
- personalens kompetens, professionalism och utvecklingsinriktat arbetssätt
- ledningsstrukturer och -praxis
- organisering, planering, genomförande och utvärdering av verksamheten.

Verksamhetskulturen formas av medvetna och omedvetna, och ibland även oavsiktliga, faktorer. Alla medlemmar i en gemenskap påverkar verksamhetskulturen och verksamhetskulturen påverkar i sin tur alla medlemmar, oberoende av om de är medvetna om det eller inte.

Inom småbarnspedagogiken ska alla arbetssätt stödja barnets utveckling och lärande och kunna motiveras pedagogiskt. Det är viktigt att personalen är medveten om att deras sätt att agera och kommunicera överförs som en modell till barnen. På så sätt tillägnar sig barnen gemenskapens värderingar, attityder och vanor.

Verksamhetskulturen inom småbarnspedagogiken ska utvecklas enligt inkluderande principer, och inklusionen anknyter på ett övergripande sätt till genomförandet av den pedagogiska verksamheten[96]. En inkluderande verksamhetskultur främjar barnens delaktighet och lärandet och tillgodoser de olika behoven hos varje barn. Varje barn har rätt att vara en del av gruppen, delta i den gemensamma verksamheten och nå sin fulla potential med hjälp av sina egna styrkor och positiva lärupplevelser tillsammans med de övriga barnen i gruppen. Barnen ska erbjudas lämpliga utmaningar för lärandet, och de ska få det stöd de behöver (kapitel 5). Lärmiljöerna ska utvärderas och utvecklas tillsammans med barnen så att de lämpar sig för dem.

En förutsättning för att genomföra inkluderande småbarnspedagogik är högklassig pedagogisk och specialpedagogisk kompetens och verksamhet, omsorg för barnens välbefinnande och att personalen förbinder sig till de inkluderande principerna. För att genomföra en inkluderande verksamhetskultur krävs också ledning och utveckling av inkluderingen och utvärdering av hur inkluderingen genomförs.

Verksamhetskulturen påverkar kvaliteten i den småbarnspedagogiska verksamheten. Den har stor betydelse för hur småbarnspedagogiken genomförs och för hur målen uppnås. En verksamhetskultur som stöder målen för det småbarnspedagogiska arbetet skapar gynnsamma förhållanden för barnens utveckling, lärande, delaktighet, trygghet, välbefinnande och en hållbar livsstil.

Ledarskapet påverkar i hög grad verksamhetskulturen och dess utveckling och kvalitet. Utgångspunkten för ledarskapet inom småbarnspedagogiken är att främja varje barns välbefinnande och lärande. Pedagogiskt ledarskap är en förutsättning för att utveckla verksamhetskulturen och principerna för inkludering. Det pedagogiska ledarskapet innebär att

96 RP 148/2021 rd, s. 32

leda, utvärdera och utveckla småbarnspedagogiken på ett målinriktat och systematiskt sätt. Det omfattar alla sådana åtgärder som ger personalen förutsättningar för goda arbetsförhållanden, förutsättningar att utveckla och utnyttja sin yrkeskompetens och sin utbildning och att genomföra pedagogisk verksamhet (kapitel 4.1).

3.1. Riktlinjer för att utveckla verksamhetskulturen

Verksamhetskulturen förändras ständigt och den ska utvärderas och utvecklas så att den stöder förverkligandet av målen för småbarnspedagogiken. En förutsättning för att värdegrunden och synen på lärande ska förverkligas är att alla förbinder sig till gemensamma mål. För att utveckla verksamhetskulturen är det viktigt att fundera över verksamhetskulturens inverkan samt identifiera icke-önskvärda drag och korrigera dem. En grundläggande förutsättning för kontinuerlig utveckling av verksamhetskulturen är att personalen förstår vilka värderingar, kunskaper och föreställningar som påverkar deras arbete och kan analysera dem. En förtroendeskapande dialog som präglas av delaktighet och respekt för varandra är viktig i utvecklingsarbetet. Då man planerar, anordnar och utvecklar småbarnspedagogik ska man i första hand se till barnets bästa. I fråga om ett enskilt barn, en barngrupp och barn i allmänhet ska barnets bästa beaktas separat i varje fall och situation[97].

Genom att skapa strukturer för professionella diskussioner främjar ledaren en verksamhetskultur som kännetecknas av delaktighet. Ledaren ska också engagera arbetsgemenskapen i att regelbundet utveckla och förnya den gemensamma verksamhetskulturen. Ledaren ska stödja gemenskapen så, att den utvecklas till en lärande gemenskap där var och en utvecklar och delar med sig av sin kompetens. Målet är att den gemensamma verksamhetsidén och målen för verksamheten syns i det praktiska arbetet. Ledaren ska ansvara för att de gemensamma arbetssätten synliggörs och för att de regelbundet observeras och utvärderas. Barnen och vårdnadshavarna ska vara med och utveckla och utvärdera verksamhetskulturen.

Verksamhetskulturen inom småbarnspedagogiken ska utvecklas enligt följande riktlinjer:

3.1.1. En lärande gemenskap är kärnan i verksamhetskulturen

Småbarnspedagogiken bildar en gemenskap, där barnen och personalen lär sig med och av varandra. I en lärande gemenskap finns det rum för olika åsikter och känslor. Barnen och personalen ska uppmuntras att öppet dela sina tankar och att pröva nya tillvägagångssätt. En gemenskap som kontinuerligt utvärderar och utvecklar sin verksamhet utmanar sig själv och är medveten om och utnyttjar sina styrkor. I en lärande gemenskap uppskattas respektfullt och hänsynsfullt beteende. Inom gemenskapen ska man uppmuntras till att experimentera, försöka och anstränga sig men det ska även vara tillåtet att göra misstag. Att göra tillsammans och uppleva delaktighet stärker gemenskapen.

Personalen ska uppmuntras till självvärdering och till att dela kunskap och kompetens och samtidigt utvecklas professionellt. Reflektion över gemensamt överenskomna mål och uppgifter, regelbunden utvärdering av det egna arbetet samt respons av vårdnadshavarna och andra samarbetspartner främjar lärandet i gemenskapen. Resultat från utvecklingsarbete, utvärderingar och forskning bidrar till att främja lärande.

3.1.2. En gemenskap som uppmuntrar till lärande, lek och kommunikation

En verksamhetskultur som uppmuntrar till lek bekräftar lekens betydelse för barnets välbefinnande och lärande. Personalen ska lägga märke till faktorer som begränsar leken och utveckla arbetssätt

97 Lag om småbarnspedagogik 4 § och RP 40/2018 rd, s. 85

och lärmiljöer som främjar lek. Barnen och personalen ska ha möjlighet att uppleva glädjen i att lära sig och leka tillsammans. Alla i gemenskapen ska uppmuntras att använda sin uppfinningsrikedom, uttrycksförmåga, fantasi och kreativitet. Leken ska få synas och höras. Barnen ska ges tid, rum och ro att hitta på lekar, experimentera och uppleva. Lekande barn och vuxna ska ges lekro.

Till verksamhetskulturen inom småbarnspedagogiken hör personalens interna samarbete och kommunikationen med vårdnadshavarna och närmiljön. Medlemmarna i gemenskapen ska respektera varandra och uppskatta samarbete. Genom samarbete i gruppen ska man uppmuntra barnen till uppbyggande kommunikation och till att fungera som medlemmar i gruppen. Personalen ska stödja barnen att utveckla kamratrelationer och värna om vänskap. I en trygg gemenskap tar man itu med konflikter och man lär sig att lösa dem konstruktivt.

3.1.3. Delaktighet, likabehandling och jämställdhet

En inkluderande verksamhetskultur ska främja delaktighet, likabehandling[98] och jämställdhet i all verksamhet. Barnens, personalens och vårdnadshavarnas initiativ, åsikter och synpunkter ska värdesättas. Det förutsätter att man medvetet utvecklar arbetssätt och strukturer som främjar delaktighet. Genom delaktighet utvecklar barnen förståelse för gemenskapen, rättigheter, ansvar och konsekvenser av val. Sensitivt bemötande och en känsla av att bli sedd och hörd på ett positivt sätt stärker barnens delaktighet. Delaktigheten stärks genom att barnen och vårdnadshavarna deltar i planeringen, genomförandet och utvärderingen av verksamheten. Varje medlem i personalen är en viktig del av gemenskapen inom småbarnspedagogiken.

Medlemmarna i gemenskapen ska bemötas och behandlas likvärdigt oberoende av omständigheter som gäller en enskild person[99]. Det att alla är lika värda betyder inte att alla är likadana. För att kunna utveckla verksamhetskulturen är det viktigt att attityder i anslutning till likabehandling och jämställdhet diskuteras i arbetsgemenskapen. Det är också viktigt att fundera över hur attityder i anslutning till exempelvis språk, etnicitet, åskådning, funktionsnedsättning, kön och dess mångfald återspeglas i tal, gester, handlingar och tillvägagångssätt och att kommunikationssätt, språkbruk och handlingsmönster som utgår från stereotypa antaganden överförs till barnen. Småbarnspedagogiken ska vara genussensitiv. Personalen ska uppmuntra barnen att göra val oberoende av könsbundna eller andra personrelaterade stereotypa rollmönster och förväntningar. Personalen ska lägga märke till om det förekommer ojämlikt bemötande bland barnen och ingripa på ett finkänsligt och konsekvent sätt. Positiv och uppmuntrande kommunikation stöder utvecklingen av barnets identitet och självkänsla.

3.1.4. Kulturell mångfald och språkmedvetenhet

Småbarnspedagogiken är en del av ett kulturellt föränderligt och pluralistiskt samhälle. Kulturell mångfald ska ses som en resurs. Rätten till det egna språket, den egna kulturen, religionen och åskådningen är grundläggande rättigheter. Det mångskiftande kulturarvet och nationalspråken samt den egna gemenskapens och omgivningens kulturella, språkliga och åskådningsmässiga mångfald ska tas till vara och värdesättas inom småbarnspedagogiken. Det förutsätter att personalen har kunskap om kulturer och åskådningar samt förmåga att förstå och se företeelser ur olika perspektiv och sätta sig in i andra människors situation. Man ska diskutera olika tanke- och handlingsmönster på ett konstruktivt sätt och även tillsammans skapa nya tillvägagångssätt. Samtidigt främjas en kulturellt hållbar utveckling.

I en språkmedveten småbarnspedagogik är man medveten om att språken är närvarande – hela tiden och överallt. Personalen förstår språkets centrala betydelse för barnens utveckling och lärande, för kommunikation och samarbete samt för identitetsskapande och delaktighet i samhället. Att synliggöra flerspråkigheten stöder barnens utveckling i en kulturellt mångskiftande värld. Alla i personalen ska vara medvetna om att de är språkliga modeller för barnen och de

98 Lag om småbarnspedagogik 3 § 1 mom. 6 punkten
99 Diskrimineringslag 7 och 8 § (1325/2014)

ska fästa uppmärksamhet vid sitt eget språkbruk. Personalen ska uppmuntra barnen att använda språk på ett mångsidigt sätt. Barnens språkliga färdigheter ska beaktas och de ska ges tid och möjligheter att uttrycka sig i språkligt varierande situationer.

3.1.5. Välbefinnande, trygghet och en hållbar livsstil

En hälsosam, trygg och fysiskt aktiv livsstil värdesätts inom småbarnspedagogiken. Man ska röra på sig både inomhus och utomhus på många olika sätt samt undvika långvarigt stillasittande. Barnens välbefinnande främjas genom att de under dagen ges möjlighet att vila och ta det lugnt samt genom att de erbjuds en mångsidig, hälsosam och tillräcklig kost. Då man utvecklar verksamhetskulturen är det viktigt att se till att barnen och personalen har möjlighet att arbeta i en stressfri miljö som främjar koncentration. En tydlig och planerad, men flexibel dagsstruktur främjar välbefinnandet.

Inom småbarnspedagogiken ska man värna om hela gemenskapens fysiska, psykiska och sociala trygghet. Barnet ska skyddas från våld, mobbning och andra former av trakasserier[100]. Barnet har rätt att få tröst då barnet behöver det. Mobbning, våld, diskriminering eller trakasserier tillåts inte. Personalen ska känna igen mobbning, ingripa vid mobbning och förebygga mobbning medvetet och systematiskt som en del av utvecklingen av verksamhetskulturen. Avgörande för att förebygga mobbning är att stödja barnens kamratrelationer och hela gemenskapens välbefinnande. Personalen har en central roll när det gäller att stödja barnen i att träna och utveckla sociala och emotionella färdigheter. Personalen ska tillsammans med barnen lära sig att upptäcka och lösa konflikter på ett konstruktivt sätt. I fall av trakasserier, mobbning eller våld diskuterar personalen med barnens vårdnadshavare och söker lösningar tillsammans. Till främjandet av säkerhet hör också säkerhetsfostran samt att systematiskt förebygga och följa upp olyckor och ta hand om lokaler och redskap. För att främja säkerheten inom småbarnspedagogiken förutsätts ett fungerande och ansvarsfullt ledarskap samt att personalen behärskar säkerhetsaspekterna.

Vikten av en ekologiskt, socialt, kulturellt och ekonomiskt hållbar livsstil ska beaktas i all verksamhet. Vardagliga val och aktiviteter ska avspegla ett ansvarsfullt förhållningssätt till naturen och omgivningen. Gemensam användning av redskap och lokaler, måttlighet, sparsamhet samt att reparera och återvinna saker ska främjas inom småbarnspedagogiken.

3.2. Lärmiljöer inom småbarnspedagogiken

Inom småbarnspedagogiken är syftet att säkerställa en lärmiljö som är utvecklande, inkluderande, som främjar lärande och som är hälsosam och trygg samt tillgänglig[101]. Med lärmiljöer avses lokaler, platser, gemenskaper, metoder, redskap och tillbehör som stöder barnens utveckling, lärande och kommunikation. Begreppet lärmiljö omfattar bland annat den fysiska, psykiska och sociala dimensionen. Lärmiljöerna ska utvecklas så att de mål som fastställs för småbarnspedagogiken kan uppnås och så att de stöder barnens sunda självkänsla och utvecklingen av sociala färdigheter och förmågan att lära sig. Lärmiljöerna ska utformas och utvecklas så att de är ergonomiska, ekologiska, trivsamma och tillgängliga. Belysningen, akustiken och inomhusluftens kvalitet ska också beaktas och utrymmena ska vara prydliga och rena.

Lärmiljöerna ska planeras och utformas tillsammans med barnen. De ska stödja barnens naturliga nyfikenhet och vilja att lära sig. De ska locka barnen till fysisk aktivitet, till att leka, undersöka samt uppleva och uttrycka konst. Barnen ska ha möjlighet att utforska världen med alla sina sinnen och med hela kroppen. Lärmiljöerna ska erbjuda barnen olika möjligheter till meningsfull sysselsättning, mångsidiga och fartfyllda fysiska aktiviteter, lekar och spel men också till vila samt lugn och ro. Barnens idéer, lekar samt deras alster och verk ska synas i lärmiljöerna.

100 Lag om småbarnspedagogik 10 §
101 Lag om småbarnspedagogik 3 § 1 mom. 2 punkten och 10 §

I lärmiljöerna kan man genomföra pedagogisk verksamhet av många slag och lärmiljöerna ska formas enligt behov. Personalen ska beakta barnens intressen, individuella färdigheter och behov samt riktlinjerna för småbarnspedagogisk verksamhet (kapitel 4). I lärmiljöerna ska man arbeta flexibelt i grupper av olika storlek, så att alla har möjlighet att delta i aktiviteterna och kommunikationen. Arbete i pedagogiskt ändamålsenliga grupper främjar barnens och personalens koncentration och en barncentrerad verksamhet.

Gemensamt överenskomna regler och tillvägagångssätt bidrar till att skapa en trygg lärmiljö som präglas av inbördes respekt och gemensamt ansvar. I en trygg miljö är det tillåtet att visa olika känslor och personalen hjälper barnen att uttrycka sina känslor och att reglera dem. Barnen ska uppmuntras att ställa frågor och de ska få sina frågor besvarade.

Lärmiljöerna ska planeras och utvecklas så att de främjar likabehandling och jämställdhet mellan könen. Detta möjliggör att man kan bryta traditionella könsstereotypa mönster. Lärmiljöerna ska främja barnens språkliga utveckling och språkmedvetenhet samt synliggöra kulturell mångfald.

Även naturen, gården, lekparker och den övriga byggda miljön utgör lärmiljöer för den småbarnspedagogiska verksamheten. Dessa miljöer erbjuder upplevelser, material och mångsidiga möjligheter att leka och undersöka. De ska utnyttjas som platser för fysisk aktivitet, naturupplevelser och lärande.

Barnen ska i tillräcklig omfattning ha tillgång till och få använda mångsidiga, pedagogiska och säkra lek- och aktivitetsredskap som är lämpliga för deras ålder. Redskapen ska vara tillgängliga och anpassas till barnens individuella behov av stöd och intresseområden. Teknologin är en del av en mångsidig och inkluderande lärmiljö för barnet. Digitala verktyg, applikationer och miljöer ska användas på ett ändamålsenligt sätt inom småbarnspedagogiken. Barnens egna digitala verktyg, leksaker och andra redskap kan användas i enlighet med anordnarens beslut. Personalen ska komma överens med vårdnadshavarna om användningen av barnens egna apparater, leksaker och redskap.

Samarbete med andra aktörer samt fysiska och virtuella besök på exempelvis bibliotek, museer, kulturarvsplatser, konserter, teatrar och vårdnadshavarnas arbetsplatser berikar barnens lärmiljöer. Planeringen av lärmiljöer erbjuder också en naturlig möjlighet till samarbete mellan personalen och vårdnadshavarna.

3.3. Samarbete inom småbarnspedagogiken

Genom samarbete ska man främja målen för den småbarnspedagogiska verksamheten samt en pedagogisk verksamhet av hög kvalitet. Anordnarna av småbarnspedagogik bär ansvaret för att samarbetet genomförs och är systematiskt[102].

3.3.1. Samarbete med vårdnadshavarna

Samarbetet med vårdnadshavarna spelar en viktig roll inom småbarnspedagogiken[103]. Målet med samarbetet är att vårdnadshavarna och personalen ska förbinda sig till att tillsammans främja att barnen växer, utvecklas och lär sig på ett sunt och tryggt sätt. Samarbetet när det gäller det fostrande arbetet ska bygga på förtroende, jämlik kommunikation och ömsesidig respekt.

Personalen inom småbarnspedagogiken ska tillsammans med vårdnadshavaren diskutera värderingar, mål och hur verksamheten genomförs enligt grunderna för planen för småbarnspedagogik. Samarbetet ska vara ömsesidigt och av personalen förutsätts initiativtagande och aktivitet. I samarbetet ska familjernas mångfald, barnens individuella behov samt frågor som gäller vårdnad och föräldraskap beaktas. Vid behov ska en tolk användas under diskussionerna för att säkerställa att alla parter blir förstådda[104].

102 Lag om småbarnspedagogik 7 §
103 Lag om småbarnspedagogik 3 § 1 mom. 10 punkten
104 Språklag 18 § (423/2003) och utlänningslag 203 § (301/2014)

Samarbetet kan ha olika syften och se olika ut under barnets tid inom den småbarnspedagogiska verksamheten. Det är viktigt att personalen och vårdnadshavarna utbyter information om barnens dagliga upplevelser. Det är också viktigt med uppmuntrande meddelanden som beskriver barnets utveckling och lärande i positiva ordalag. Vårdnadshavarens och personalens iakttagelser av och diskussioner om barnets dag skapar förutsättningarna för att trygga barnets välbefinnande som helhet.

Samarbetet med vårdnadshavarna är särskilt viktigt vid övergångsskedena, till exempel då barnet börjar i småbarnspedagogiken, vid övergångar inom småbarnspedagogiken, då ett barn byter daghem eller då barnet börjar i förskoleundervisningen. Den gemensamma diskussionen är särskilt viktig då barnets plan för småbarnspedagogik utarbetas (kapitel 1.3) och samarbetet med vårdnadshavaren betonas också då stödet för barnet planeras och genomförs (kapitel 5). En förtroendefull atmosfär skapar förutsättningar för samarbete mellan vårdnadshavaren och personalen också i utmanande situationer, till exempel då det finns anledning till oro om barnets välbefinnande.

Barnens vårdnadshavare[105] ska ges möjligheter att tillsammans med personalen och barnen delta i planeringen, utvärderingen och utvecklingen av småbarnspedagogiken för sitt barn. Digitala tjänster som är tillgängliga används i samarbetet med vårdnadshavarna. Samarbetet kan också främja vårdnadshavarnas kontakt sinsemellan. Vårdnadshavarnas nätverkande och gemensamma aktiviteter vid olika evenemang stärker gemenskapen och stöder personalen i deras arbete.

3.3.2. Samarbete med olika aktörer

Syftet med samarbetet är att försäkra sig om att genomföra och utveckla småbarnspedagogisk verksamhet av hög kvalitet. Enligt lagen om småbarnspedagogik[106] ska kommuner som anordnar småbarnspedagogik bedriva sektorsövergripande samarbete samt skapa de samarbetsstrukturer som behövs. En privat serviceproducent ska efter behov bedriva sektorsövergripande samarbete[107].

Med samarbetspartner menas alla de regionala och lokala aktörer som det är naturligt att samarbeta med inom småbarnspedagogiken. Samarbete till exempel med instanser som ansvarar för övrig undervisning, idrott, bibliotek och kultur och med andra aktörer i närmiljön gör lärmiljöerna mångsidigare och stöder verksamhetens mål. Andra samarbetspartner inom småbarnspedagogiken är till exempel organisationer, livsåskådningssamfund såsom församlingar, polisen samt kost- och städservice.

Det är viktigt att samarbeta och att utveckla samarbetet mellan kommunens småbarnspedagogiska verksamhet och de privata serviceproducenterna som erbjuder småbarnspedagogik inom kommunen samt mellan kommunerna. Anordnarna av småbarnspedagogik kan utveckla sin verksamhet i samarbete[108] med högskolor, läroanstalter, forskningsinstitut och myndigheter.

Inom den småbarnspedagogiska verksamheten ska man också samarbeta med barnrådgivningspersonalen, barnskyddet samt med andra aktörer inom hälsovården och socialvården. Vikten av samarbetet ökar om någon av dessa aktörer känner oro för barnets utveckling eller välbefinnande samt när barnets stöd planeras och ordnas. I den omfattande hälsoundersökningen ingår, med vårdnadshavarens skriftliga samtycke, personalens bedömning av hur ett barn under skolåldern klarar sig i den småbarnspedagogiska verksamheten. Personalens bedömning är en viktig del av bedömningen av barnets helhetsmässiga växande,

105 Lag om småbarnspedagogik 20 §
106 Lag om småbarnspedagogik 7 §
107 Lag om småbarnspedagogik 7 §
108 Lag om småbarnspedagogik 7 §

utveckling och välbefinnande och vid tidig identifiering av barnets behov av stöd i ett sektorsövergripande samarbete[109].

3.4. Frågor som preciseras på lokal nivå

På lokal nivå ska följande preciseras:

- målen för att utveckla och genomföra verksamhetskulturen samt metoderna för att utvärdera den
- hur inkluderande verksamhetssätt utvecklas och genomförs
- lärmiljöerna och metoderna för att utvärdera dem
- målen och tillvägagångssätten för samarbetet med vårdnadshavarna
- målen, strukturen och tillvägagångssätten för sektorsövergripande samarbete
- eventuellt samarbete med andra aktörer när det gäller utvecklingen av verksamheten. Samarbete med aktörer såsom kommuner och andra anordnare av småbarnspedagogik, myndigheter, högskolor, läroanstalter, forskningsinstitut samt organisationer
- metoderna för att utvärdera olika samarbetsformer
- hur man förebygger mobbning, våld, diskriminering och trakasserier till exempel genom att inom den småbarnspedagogiska gemenskapen tillsammans göra upp gemensamma regler och tillvägagångssätt
- hur man ingriper vid mobbning, våld, diskriminering och trakasserier och hur man följer upp och utvärderar att åtgärderna genomförs.

Anordnaren av småbarnspedagogik ska se till att samtliga verksamhetsenheter kan precisera målen för att utveckla sin verksamhetskultur och lärmiljöerna samt precisera tillvägagångssätten för samarbete. Preciseringarna kan antecknas i den lokala planen i enlighet med anordnarens beslut.

109 Statsrådets förordning om rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga 7, 9 och 13 § (338/2011) samt lag om småbarnspedagogik 7 §

4. Planering och genomförande av den pedagogiska verksamheten inom småbarnspedagogiken

4.1. Referensram för den pedagogiska verksamheten

Den pedagogiska verksamheten inom småbarnspedagogiken ska präglas av ett helhetsskapande angreppssätt. Målet är att främja barnens lärande och välbefinnande samt mångsidiga kompetens (figur 1). Den pedagogiska verksamheten förverkligas i samverkan mellan barnen och personalen och i den gemensamma verksamheten. Barnens spontana verksamhet, personalens och barnens gemensamma idéer till verksamhet och verksamhet som planerats av personalen ska komplettera varandra. Den pedagogiska verksamheten inom småbarnspedagogiken ska genomsyra den helhet som består av fostran, undervisning och vård.

Figur 1. Referensram för den pedagogiska verksamheten

En målinriktad och inkluderande verksamhet utgår från värdegrunden (kapitel 2.4), synen på lärande (kapitel 2.5), en verksamhetskultur som stöder värdegrunden och synen på lärande (kapitel 3) samt mångsidiga lärmiljöer (kapitel 3.2), samarbete (kapitel 3.3), arbetssätt (kapitel 4.3) och stöd för barnet (kapitel 5). Barnens intressen och behov samt viktiga aspekter som anknyter till barnens uppväxtmiljö ska utgöra utgångspunkter för planeringen av verksamheten. En annan utgångspunkt är lärområdena som beskrivs i kapitel 4.5. En förutsättning för kvalitativ pedagogisk verksamhet är systematisk dokumentation, utvärdering och utveckling (kapitel 4.2 och 7). Planeringen av verksamheten ska även styras av målen för mångsidig kompetens (kapitel 2.7).

Mål och riktlinjer för den pedagogiska verksamheten ska preciseras i planeringen på lokal nivå (kapitel 1.2). Vid preciseringen av målen ska man ta hänsyn till de olika verksamhetsformerna inom småbarnspedagogiken, personalens sammansättning och andra särdrag. Grunderna för planen för småbarnspedagogik och den lokala planeringen som preciserar grunderna samt barnens planer för småbarnspedagogik (kapitel 1.3) ska utgöra utgångspunkter för planeringen av verksamheten i barngruppen. Den småbarnspedagogiska verksamheten och förskoleundervisningen ska bilda en kontinuerlig helhet som är meningsfull för barnet och ger barnet möjlighet till framsteg i sitt lärande.

4.2. Pedagogisk dokumentation

Pedagogisk dokumentation är en central arbetsmetod för att planera, genomföra, utvärdera och utveckla den småbarnspedagogiska verksamheten. Det är en kontinuerlig process där observationer, dokument och en gemensam tolkning av dessa skapar förståelse för den pedagogiska verksamheten. Den pedagogiska dokumentationen möjliggör att barnen och vårdnadshavarna kan delta i utvärderingen, planeringen och utvecklingen av verksamheten.

Den pedagogiska dokumentationen ger information om barnens liv, utveckling, intressen, tankar, lärande och behov samt om barngruppens verksamhet, på ett konkret och mångsidigt sätt. Med hjälp av enskilda dokument, till exempel fotografier, teckningar eller personalens observationer, kan man tillsammans med barnen iaktta barnens utveckling och lärande. Barnens kunskaper och färdigheter, intressen och behov blir synliga genom den pedagogiska dokumentationen och ska utgöra grunden för planeringen av verksamheten.

Målet med en systematisk dokumentation är att personalen ska lära känna det enskilda barnet och förstå relationerna barnen emellan samt förstå på vilket sätt personalen och barnen i gruppen kommunicerar med varandra. Syftet med pedagogisk dokumentation är att förverkliga småbarnspedagogisk verksamhet utgående från barnen. Den information och förståelse som dokumentationen bidrar till ska användas till exempel för att arbetssätten, lärmiljöerna, verksamhetens mål, metoderna och innehållet kontinuerligt ska kunna anpassas enligt barnens intressen och behov. Barnets plan för småbarnspedagogik är en del av den pedagogiska dokumentationsprocessen (kapitel 1.3). Systematisk dokumentation behövs också då man bedömer barnets behov av stöd (kapitel 5).

Dokumentation som har samlats in under en längre tid är en viktig del av utvärderingen av den pedagogiska verksamheten, personalens självvärdering av verksamheten (kapitel 7.1) samt utvecklingen av verksamhetskulturen.

4.3. Mångsidiga arbetssätt

Småbarnspedagogikens uppdrag och mål samt barnens ålder, behov, förutsättningar och intressen ska styra valet av arbetssätt. Barn lär sig naturligt genom aktiverande arbetssätt som främjar kreativitet och delaktighet. Exempel på detta är spontan och ledd lek, utforskande, fysisk aktivitet och att uppleva och uttrycka konst. Digitala verktyg, applikationer och miljöer ska utnyttjas i verksamheten. Arbetssätten ska vara mångsidiga och de ska vara både verktyg och föremål för lärandet. Därför är det viktigt att personalen handleder barnen att pröva och använda olika arbetssätt både i mindre och större grupper och självständigt. Barnen ska uppmuntras att fråga och fundera samt att dra slutsatser och lösa problem tillsammans.

Personalen förutsätts ha yrkeskompetens och sensitivitet att uppfatta pedagogiska möjligheter i olika situationer. Det innebär bland annat förmåga att lägga märke till barnens initiativ och känslotillstånd samt att förändra och anpassa sitt agerande enligt det. Barns initiativ kan vara kroppsliga och non-verbala, vilket förutsätter sensitiv närvaro av personalen och en god kännedom om barnen för att personalen ska kunna förstå och bemöta barnens initiativ.

Barnen ska delta i planeringen och valet av arbetssätt enligt sina förutsättningar. De ska ha möjlighet att utforska världen med alla sina sinnen och hela kroppen och att pröva olika arbetssätt. En variation av arbetssätt ger barn i olika åldrar och barn som lär sig på olika sätt möjlighet

att uppleva att de lyckas. Mångsidiga arbetssätt förutsätter mångsidiga lärmiljöer. Personalens och barnens kompetens ska tas till vara då man använder sig av olika arbetssätt och då man tillsammans prövar och utvecklar nya arbetssätt.

4.4. Leken som grund för utveckling, lärande och välbefinnande

Leken är central inom den småbarnspedagogiska verksamheten. Småbarnspedagogiken har som uppdrag att erbjuda alla barn möjligheter till olika slags lekar. Leken främjar barnets utveckling, lärande och välbefinnande. Även om barnet självt inte upplever leken som ett verktyg för lärande, utan ett sätt att vara och leva samt gestalta världen, så lär sig barnet genom leken. Upplevelser som väcker barnens känslor, nyfikenhet och intresse stimulerar till lek.

För barnet är det leken i sig som är viktig. Leken ger barnen glädje och välbehag. I leken är barnen aktiva aktörer. De strukturerar och utforskar världen omkring sig, utvecklar sociala relationer och skapar mening utifrån sina erfarenheter. I leken bildar barnen sig en uppfattning om sig själva och andra människor. I leken härmar barnen, skapar nytt och modifierar vad de ser. Samtidigt gestaltar och testar de sina drömmar och önskningar. Med fantasins hjälp kan barnen pröva olika roller och idéer som annars inte skulle gå att förverkliga. I leken kan barnen bearbeta svåra upplevelser och tryggt pröva, försöka och göra misstag.

I leken förenas centrala element som främjar lärandet: entusiasm, att göra tillsammans och att utmana de egna färdigheterna. Leken utvecklas och tar sig olika former i takt med ökad erfarenhet av lek. Kommunikationen mellan personalen och barnen samt barnen emellan lägger grunden för barnens tanke- och språkutveckling och deras växande förmåga att leka. I leken iakttar, prövar och lär sig barnen gruppens regler. Då barnen leker i grupp lär de sig att reglera sina känslor och sin vilja samt att ta andra människors perspektiv i beaktande. Genom leken stärks gemenskapen och den positiva atmosfären.

Leken är ett centralt arbetssätt inom småbarnspedagogiken. I den pedagogiska verksamheten kan man kombinera till exempel drama, improvisation eller sagor för att utveckla lekens gång och bygga upp lekvärldar. Personalen ska inse vilken betydelse det har för barnens välbefinnande och lärande att de får koncentrera sig på att undersöka, uttrycka sig spontant och kreativt samt leka fartfyllda och aktiva rörelselekar som till exempel hopp-, kast- och tafattlekar. Olika situationer kan berikas genom lek. Ramsor, ordlekar, sånger och lekfull samvaro stärker en positiv atmosfär, vilket stöder barnens lärande och välbefinnande.

Personalen ska utgående från inkluderande principer trygga förutsättningarna för lek, handleda leken på ett lämpligt sätt och se till att alla barn har möjlighet att delta i gemensamma lekar utifrån sina förutsättningar och sin förmåga. Personalen ska systematiskt och målinriktat stödja barnens lek och handleda den antingen utanför leken eller genom att själv vara med i leken. Personalens fysiska och psykiska närvaro stöder kommunikationen mellan barnen och förebygger konfliktsituationer.

Personalen ska även iaktta och dokumentera barnens lek. Genom att observera leken får personalen insikt i barnens tänkande och intressen, deras känslor och upplevelser. Observationerna ska användas för att planera och handleda leken och den övriga verksamheten. Personalen ska vara lyhörd, ha yrkeskompetens och ett genussensitivt förhållningssätt för att upptäcka barnens initiativ till lek och kunna bemöta dem på ett lämpligt sätt.

Långvarig lek kräver tid, utrymme, lugn och ro samt lämpliga lekredskap och material som är tillgängliga för barnen. Lärmiljöerna ska anpassas efter leken, eftersom leken inte nödvändigtvis håller sig inom det anvisade området.

Kännedom om barnkultur och medier riktade till barn hjälper personalen att förstå barnens lekar. Även olika spel samt digitala verktyg och applikationer erbjuder många slags möjligheter för barnens lek. I en lärmiljö som uppmuntrar till lek lär sig även den vuxna. Med vårdnadshavarna ska personalen diskutera lekens betydelse och iakttagelser i anknytning till barnens lekar. På detta sätt kan man främja att leken fortsätter hemma eller i den småbarnspedagogiska verksamheten.

4.5. Lärområden

Lärområdena beskriver den pedagogiska verksamhetens centrala mål och innehåll. Lärområdena styr hur personalen tillsammans med barnen ska planera och genomföra en mångsidig och helhetsskapande pedagogisk verksamhet. Barnen har rätt att få mångsidiga upplevelser inom de olika lärområdena. Lärområdena ska inte genomföras som separata helheter, utan deras teman ska kombineras och anpassas utgående från barnens intressen och kompetens. Lärområdena är indelade i fem helheter i enlighet med grunderna för förskoleundervisningens läroplan[110] nämligen :

- Språkens rika värld
- Mina många uttrycksformer
- Jag och vår gemenskap
- Jag utforskar min omgivning
- Jag växer, rör på mig och utvecklas.

En pedagogisk verksamhet som kombinerar och tillämpar lärområden gör det möjligt att granska och undersöka olika företeelser och fenomen i ett brett perspektiv. Den centrala utgångspunkten för verksamheten är barnens åsikter, intressen och frågor. Teman kan till exempel växa fram i samband med lekar, sagor, utflykter eller i spontana kommunikationssituationer mellan barnen och personalen samt i kommunikationen barnen emellan. Det sätt på vilket målen för lärområdena förverkligas varierar beroende på temat, situationen och hur barnen lär sig. Personalen ska se till att den pedagogiska verksamheten främjar utvecklingen och lärandet hos barn i olika åldrar.

4.5.1. Språkens rika värld (001)

Småbarnspedagogiken har som uppdrag att stödja utvecklingen av barnens **språkliga kunskaper och färdigheter** samt deras **språkliga identiteter**. Barnens intresse och nyfikenhet för språk, texter och kulturer ska stärkas. Då man stöder språkutvecklingen utvecklas även barnets multilitteracitet (kapitel 2.7). Språkutvecklingen har också samband med andra delområden inom mångsidig kompetens, bland annat kulturell och kommunikativ kompetens. När barnens språkliga färdigheter utvecklas ger det barnen nya möjligheter att påverka, delta och vara aktiva aktörer.

För barnen är språket både ett föremål och ett verktyg för lärandet. Med hjälp av språket kan barnet hantera olika situationer och företeelser, kommunicera med andra, uttrycka sig och skaffa information. En mångsidig språkmiljö och samarbete med vårdnadshavarna stöder barnens språkliga utveckling. I den småbarnspedagogiska verksamheten ska barnen regelbundet få uppmuntrande respons på sin förmåga att använda språket och på sin förmåga att kommunicera.

I småbarnspedagogiken ska varje barn få stöd för att utveckla sina färdigheter i undervisningsspråket. I fostran och undervisningen ska man ta hänsyn till att barnen lever i olika språkliga miljöer och att de kan tillägna sig flera olika språk samtidigt. Språkbruket och sättet att kommunicera varierar mellan hemmen och i vissa hem talas det flera språk. I den småbarnspedagogiska verksamheten ska språklig och kulturell mångfald synliggöras i samarbete med vårdnadshavarna, vilket stöder utvecklingen av barnens språkliga identiteter. Preciseringar gällande språk och kultur behandlas i kapitel 4.6.

Med tanke på språkinlärningen är det viktigt att vara medveten om att barn i samma ålder kan befinna sig i olika skeden av språkutvecklingen inom olika delområden. **De språkliga identiteterna utvecklas** när barnen får stöd och handledning inom de centrala delområdena för språkliga kunskaper och färdigheter.

110 Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014

Figur 2. Språkutvecklingens centrala delområden inom småbarnspedagogiken

Med tanke på utvecklingen av **förmågan att kommunicera** är det viktigt att barnen upplever att de blir hörda och att deras initiativ blir bemötta. Det är centralt att personalen är sensitiv för och reagerar även på barnens non-verbala budskap. Utvecklingen av förmågan att kommunicera stöds genom att barnen uppmuntras att kommunicera med personalen och med varandra.

Genom en mångfald av språkliga modeller stöder man barnens **förmåga att förstå språk**. Genom att systematiskt verbalisera och diskutera med barnen stöds utvecklingen av barnens ordförråd. I den småbarnspedagogiska verksamheten ska språkbruket vara beskrivande och exakt. Barnets förmåga att förstå språk ska vid behov stödjas med hjälp av bilder, föremål och tecken.

Utvecklingen av barnens **förmåga att producera tal** ska följas upp och handledas. Barnen ska uppmuntras att tala i olika situationer både med vuxna och med varandra, vilket främjar förmågan att använda och förstå talat språk. Tillsammans med barnen ska man också iaktta tonfall och betoningar. Vid behov ska barnen stödjas i att använda egna alternativa kommunikationssätt som en del av kommunikationen i gruppen.

Förmågan att använda språket ska stimuleras och barnen och personalen ska tillsammans fundera över användningen av språk i olika situationer. Syftet är att stärka förmågan att anpassa språket enligt situationen. Barnen ska få öva sig i att berätta, förklara och diskutera. När barnen får leva sig in i olika situationer, använda humor och lära sig goda vanor stärks deras förmåga att använda språket. Genom att barnen bekantar sig med olika typer av texter utvecklas förmågan att använda språket och förmågan att skilja på talat och skrivet språk.

Barnens språkliga uttryck berikas då deras **språkliga minne och ordförråd** utökas. Till personalens uppgift hör att medvetet stödja denna utveckling. För att stödja utvecklingen av det språkliga minnet kan till exempel ramsor och sånglekar användas. Att leka med språket, benämna och att använda beskrivande ord främjar utvecklingen av barnens språkliga minne och ordförråd. En rofylld tid för diskussioner, läsning och berättelser ger barnen möjlighet att fundera över ords och texters betydelser och att lära sig nya begrepp i olika kontexter.

Att iaktta olika språk i närmiljön stöder utvecklingen av barnens **språkliga medvetenhet**. Personalen ska väcka och öka barnens intresse för talat och skrivet språk och småningom också för att läsa och skriva. Genom att iaktta och undersöka språk styrs barnens uppmärksamhet från ordens betydelse till språkets former och strukturer, bland annat till ord, stavelser och ljud. Barnen ska uppmuntras att lekskriva och lekläsa.

I småbarnspedagogiken ska rika och varierande texter användas. Personalen ska tillsammans med barnen bekanta sig med barnlitteratur på ett mångsidigt sätt. Barnen ska få höra berättelser och de ska uppmuntras att hitta på egna berättelser. Barnens berättelser, ramsor och verbala budskap ska dokumenteras. För att stödja multilitteraciteten inom den småbarnspedagogiska verksamheten ska vid sidan om talat språk också bland annat visuella, auditiva och audiovisuella meddelanden och texter användas.

4.5.2. Mina många uttrycksformer (002)

Småbarnspedagogiken har som uppdrag att på ett målinriktat sätt stödja utvecklingen av barnens **förmåga att uttrycka sig musikaliskt, visuellt, verbalt och kroppsligt samt genom slöjd**, och att låta barnen bekanta sig med kulturarvet och olika konstarter. Barn uttrycker sig ofta på ett helhetsbetonat sätt och kombinerar olika uttrycksformer på ett kreativt sätt. Att uppleva och uttrycka konst främjar barnens förutsättningar för lärande, deras sociala färdigheter, positiva

självbild och förmåga att förstå och strukturera sin omvärld. Förmågan att tänka och lära sig utvecklas då barnen undersöker, tolkar och skapar mening genom att öva att uttrycka sig på olika sätt. Förmågan att fantisera och föreställa sig olika saker är central också då barnets etiska tänkande utvecklas. Att bekanta sig med kulturarvet, konst och olika uttrycksformer stärker barnens mångsidiga kompetenser också när det gäller delområdena multilitteracitet och förmåga att delta och påverka (kapitel 2.7).

Kulturen är en viktig del av barnets identitet. Småbarnspedagogiken ska ge barnen möjligheter att se och uppleva konst och annan kultur på ett mångsidigt sätt. Upplevelser av konst och kultur stärker barnens förmåga att ta till sig, ta del av och skapa kultur. Samtidigt lär sig barnen att förstå konstens och kulturarvets betydelse och värde.

Genom att uttrycka sig på olika sätt upplever och gestaltar barnen världen på ett sätt som tilltalar och inspirerar dem. Konstnärliga uttrycksformer uppmuntrar barnen att synliggöra sina iakttagelser, känslor och kreativa tankar. Olika uttrycksformer ska utforskas med hjälp av olika sinnen, arbetssätt, lärmiljöer och genom att ta vara på kulturutbudet i närmiljön. Estetiska och inspirerande lärmiljöer, tillgång till mångsidiga redskap och material samt tillräcklig handledning har stor betydelse då barnen bekantar sig med olika uttrycksformer.

Konstfostran omfattar både spontan och på förhand planerad verksamhet. I skapande och lärande processer betonas att barnen ska få möjligheter att försöka och undersöka samt öva olika arbetsfaser och dokumentera dem. Varje barns individuella sätt att uttrycka sig ska stödjas och barnens gemensamma kreativa processer ska ges tillräckligt med tid och utrymme. Att utnyttja personalens, barnens och samarbetspartnernas specialkompetens berikar konstfostran.

Inom småbarnspedagogiken är målet att utveckla barnens förmåga att **uttrycka sig musikaliskt** genom att ge barnen musikaliska upplevelser och stärka deras intresse och förhållande till musiken. Barnen ska uppmuntras att lyssna till och uppleva musik och att iaktta ljudmiljön. Barnens förmåga att uppfatta musik, långa och korta ljud, tonhöjder, dynamik och klangfärger utvecklas genom lekfull musikalisk verksamhet. Man sjunger och säger ramsor tillsammans, prövar och spelar olika instrument, lyssnar till musik och rör sig till musik. Barnen ska få erfarenheter av musikens puls, ordrytm och av att använda kroppen som instrument. Barnen ska uppmuntras att använda sin fantasi och att uttrycka tankar och känslor som musiken väcker, till exempel i bilder eller genom att berätta och dansa. Barnen ska också få erfarenheter av att skapa musik tillsammans och öva inför mindre musikframföranden samt uppleva glädjen över att lyckas i ett framförande.

När det gäller den **visuella uttrycksförmågan** är målet att utveckla barnens förhållande till bildkonst, annan visuell kultur och kulturarvet. Barnen ska ges möjligheter att njuta av att skapa bilder och få estetiska upplevelser och erfarenheter av konst. Barnen ska träna sitt visuella tänkande och sin förmåga att iaktta och tolka bilder genom att uttrycka sig visuellt på flera olika sätt. Förmågan att skapa bilder utvecklas med hjälp av olika sinnen och genom att skapa samband med andra uttrycksformer. Barnen ska få pröva att skapa bilder på olika sätt och med olika verktyg och material, till exempel genom att måla, rita, bygga och skapa mediepresentationer. Tillsammans med barnen ska man iaktta och analysera bilder, konstverk, medieinnehåll och föremål som barnen själva producerat och olika objekt i naturen och den byggda miljön. Barnen ska handledas att tolka och beskriva sina tankar om budskapet i bilderna. Bilder ska studeras med avseende på till exempel färg, form, material, upphovsman, i vilket sammanhang bilderna visas och vilka känslor de framkallar.

Barnen ska med hjälp av arbetssätten som hör till tekniskt arbete och textilarbete inom slöjd och som anpassats till barnen få träna sin förmåga att planera och lösa problem på ett kreativt sätt, sina finmotoriska färdigheter, sin kunskap om konstruktioner, material och tekniker samt formgivning. Dessa arbetssätt kan vara till exempel att bygga, modellera, klippa, spika, såga och sy. Målet med att **uttrycka sig genom slöjd** är att barnen ges möjligheter att glädjas över att försöka, utforska, skapa tillsammans, uppleva och upptäcka samt att njuta av att vara kreativa och sätta sin egen prägel på arbetet. Barnen ska ges möjligheter att experimentera med, undersöka och kombinera olika material samt att lära sig de tekniker inom slöjd som behövs i arbetet. Barnen ska få planera och skapa olika verk och föremål. Tillsammans med barnen kan man undersöka och ta vara på såväl hantverkstraditioner som anknyter till barnens bakgrund som lokala hantverkstraditioner.

Barnen ska uppmuntras att **uttrycka sig verbalt och kroppsligt** till exempel med hjälp av drama, dans och lek. Målet är att övningarna och lekarna ska ge barnen möjlighet att uppleva, uttrycka sig och kommunicera verbalt och kroppsligt på ett mångsidigt sätt. Barnens fantasier, upplevelser och iakttagelser bearbetas gemensamt. Barnen ska få erfarenheter både av att uttrycka sig spontant och av kreativa processer som planeras, genomförs och utvärderas gemensamt. I verksamheten ska man på ett mångsidigt sätt använda till exempel barnlitteratur, ordkonst, olika former av teater, dans och cirkus.

4.5.3. Jag och vår gemenskap (003)

Då barnen börjar i den småbarnspedagogiska verksamheten blir deras livsmiljö utanför hemmet större. Utöver det egna hemmets traditioner, vanor, värderingar och åskådningar möter barnen också andra sätt att tänka och handla. Småbarnspedagogikens uppdrag är att utveckla barnens förmåga att förstå mångfalden i närmiljön och att öva sig att fungera i den. Uppdraget betraktas ur olika perspektiv: **etiskt tänkande, åskådning, närmiljöns förflutna, nutid och framtid samt media**. I verksamheten kan man på ett mångsidigt sätt använda till exempel sagor, musik, bildkonst, lek, drama, olika medieinnehåll samt gäster, besök och evenemang i den närmaste omgivningen. Lärområdet stöder barnens mångsidiga kompetenser särskilt inom delområdena kulturell och kommunikativ kompetens samt förmåga att tänka och lära sig (kapitel 2.7).

Personalen ska stödja barnens förmåga till **etiskt tänkande** genom att tillsammans med barnen fundera på etiska frågor som förekommer i olika sammanhang eller som barnen funderar över. Det kan handla om teman som vänskap, skillnaden mellan rätt och fel eller rättvisa. Det kan också handla om rädsla, sorg och glädje. Etiska frågor ska behandlas så att barnen kan känna sig trygga och accepterade. Tillsammans med barnen ska man också fundera över gruppens regler och varför de behövs.

Inom **åskådningsfostran** ska man tillsammans bekanta sig med de religioner och övriga åskådningar som finns i barngruppen. Med barnen kan man också ur ett bredare perspektiv granska religioner och åskådningar. På motsvarande sätt ska man granska religionslöshet. Målet är att främja ömsesidig respekt och förståelse gentemot olika åskådningar samt stödja barnens kulturella och åskådningsrelaterade identiteter. Tillsammans med barnen ska man bekanta sig med olika åskådningar och traditioner som hänger ihop med dem. Åskådningarna kan undersökas på ett naturligt sätt i samband med till exempel årstidsfester och evenemang samt i olika situationer i vardagen såsom vid påklädning eller vid måltider. Det ska finnas utrymme för barnen att förundras och de vuxna ska tillsammans med dem fundera på frågor om livet, till exempel om födelse och död.

När det gäller åskådningsfostran ska personalen samarbeta med vårdnadshavarna samt ta hänsyn till och respektera varje familjs bakgrund, åskådningar och värderingar. Åskådningsfostran stöder barnens mångsidiga kompetens bland annat inom delområdena kulturell och kommunikativ kompetens samt förmåga att tänka och lära sig (kapitel 2.7).

Genom att fundera över **närmiljöns förflutna, nutid och framtid** riktas barnens intresse mot historiska frågor och byggandet av en hållbar framtid. Mångfalden i barnens uppväxtmiljöer granskas också.

Barnen ska ges möjligheter att leva sig in i historiska händelser och situationer. Viktiga informationskällor är barnen själva och deras personliga historia samt personer, föremål och platser i den närmaste omgivningen. Också vårdnadshavarnas sakkunskap om sitt eget kulturarv kan utnyttjas. Det förflutna kan utforskas till exempel med hjälp av lekar och musik som var aktuella när barnens mor- och farföräldrar var barn.

Nutiden iakttas genom att personalen tillsammans med barnen diskuterar aktuella frågor som barnen funderar över eller är intresserade av. Mångfalden i närmiljön ska undersökas och respekteras. Personalen undersöker tillsammans med barnen till exempel människors, könens och familjernas mångfald. Målet är att barnen ska lära sig förstå att människor är olika men ändå lika värda.

Utöver det förflutna och nutiden är det viktigt att fundera över framtiden och hur vi kan påverka och bidra till en hållbar framtid. Det kan man göra till exempel i samband med att man planerar lekar till den kommande årstiden eller då man planerar den egna lärmiljön. Tillsammans med barnen kan man till exempel bygga framtida fantasivärldar eller reflektera kring framtiden utgående från yrken som intresserar barnen.

Inom småbarnspedagogiken har **mediefostran** som uppdrag att stödja barnens förutsättningar att vara aktiva och uttrycka sig i gruppen. Personalen ska tillsammans med barnen bekanta sig med olika medier och pröva att producera medieinnehåll på ett lekfullt sätt i trygga miljöer. Man ska tillsammans fundera över medieinnehåll som anknyter till barnens liv och innehållets sanningsenlighet. Samtidigt utvecklar barnen sina färdigheter i käll- och mediekritik. Barnen ska få handledning i att använda medier på ett ansvarsfullt sätt med hänsyn till sitt eget och andras välbefinnande. Teman som förekommer i medierna kan tas upp till exempel i rörelselekar, genom att rita eller med hjälp av drama.

4.5.4. Jag utforskar min omgivning (004)

Småbarnspedagogiken har som uppdrag att ge barnen färdigheter att iaktta, strukturera och förstå sin omgivning. Barnen ska handledas att utforska och röra sig i naturen och den byggda miljön. Småbarnspedagogiken ska stödja utvecklingen av barnens **matematiska tänkande** och stärka en positiv inställning till matematiken. Småbarnspedagogiken ska även omfatta **miljöfostran och teknologifostran**. Egna iakttagelser, upplevelser och erfarenheter i anslutning till lärmiljöerna hjälper barnen att förstå orsakssammanhang och att utvecklas som tänkande och lärande individer. Utveckling av förmågan att benämna saker och använda olika begrepp främjar barnens multilitteracitet (kapitel 2.7).

Målet med småbarnspedagogiken är att erbjuda barnen, oberoende av på vilket stadium av sitt **matematiska tänkande** de befinner sig, glädje över insikt och lärande. Barnen ska stifta bekantskap med matematiken och dess delområden på ett åskådligt och lekfullt sätt. Centrala delområden inom matematiken är färdigheter i matematiskt tänkande och slutledningsförmåga, taluppfattning och räknefärdigheter, aritmetiska färdigheter, geometriska färdigheter, mätning och tid samt begrepp som anknyter till dessa. Utvecklingen av matematiskt tänkande har samband med rumsuppfattning och språkligt tänkande. Barnen ska handledas att upptäcka former, antal och förändringar i vardagliga situationer och i näromgivningen. Barnen ska uppmuntras att fundera över och beskriva sina matematiska iakttagelser genom att presentera och utforska dem till exempel med kroppen eller med hjälp av olika redskap och bilder. Barnen ska ges möjligheter att klassificera, jämföra och rangordna saker och ting och att hitta och skapa lagbundenheter och förändringar. Barnen ska också uppmuntras att hitta problem som anknyter till lärmiljön, fundera över dem, dra slutsatser och söka lösningar på dem.

Utvecklingen av barnens taluppfattning ska stödjas mångsidigt i interaktiva situationer, till exempel genom lek och med hjälp av material som väcker barnens intresse. Barnen ska uppmuntras att iaktta antal i miljön och, i takt med att färdigheterna ökar, att kombinera dem med motsvarande räkneord och siffersymboler. Förmågan att se och räkna upp talföljder kan utvecklas till exempel med hjälp av rim och ramsor. Tillsammans med barnen prövar man att mäta och övar plats- och jämförelsebegrepp till exempel i rörelselekar, genom att rita eller med hjälp av olika redskap.

Barnens förmåga att uppfatta rum och plan ska stödjas genom olika övningar. Barnen ska uppmuntras att undersöka kroppar och former och att leka med dem. För att stärka barnens geometriska tänkande ska barnen ges möjligheter att bygga, pyssla och modellera. Tidsbegreppet utforskas till exempel genom att iaktta årstiderna och dygnets olika tider.

Syftet med **miljöfostran** är att stärka barnens förhållande till naturen, lära dem att bete sig ansvarsfullt i miljön och handleda dem att stegvis tillägna sig en hållbar livsstil. Miljöfostran omfattar tre dimensioner: att lära sig i miljön, att lära sig om miljön och att agera till förmån för miljön. Den närbelägna naturen och den byggda miljön är både föremål för lärande och lärmiljöer.

Att göra utflykter i naturen och i den byggda miljön samt att undersöka omgivningen är en viktig del av den småbarnspedagogiska verksamheten. Genom positiva upplevelser lär sig barnet

att njuta av naturen och närmiljön och det stärker barnets förhållande till sin omgivning. Olika naturfenomen iakttas med flera sinnen och under olika årstider och man diskuterar och undersöker dem. Samtidigt lär sig barnen att använda begrepp som hör ihop med omgivningen. Genom att öva sig att känna igen olika växt- och djurarter stärks kunskapen om naturen. Tillsammans med barnen övar man att söka information om frågor som intresserar dem. Naturen, till exempel en skog, en park, en äng eller ett strandområde kan också vara en plats för estetiska upplevelser och avkoppling.

Barnen ska handledas att värna om naturen och dess växter och djur. Tanken med miljöfostran är att barnen ska tillägna sig en hållbar livsstil och öva färdigheter som den förutsätter. Sådana färdigheter är bland annat att inte skräpa ned i samband med utflykter, att lära sig måttlighet och sparsamhet, att förhålla sig ansvarsfullt i samband med måltider, att spara energi och att minska avfallet genom till exempel återvinning, reparation av föremål och återanvändning. Samtidigt ska barnen handledas att fästa uppmärksamhet vid konsekvenserna av olika handlingar. Det är viktigt att se till att barnen upplever att de genom sina egna handlingar kan påverka en hållbar livsstil utan att de som barn behöver ta ett för stort ansvar för att upprätthålla en hållbar livsstil.

Syftet med **teknologifostran** är att uppmuntra barnen att bekanta sig med undersökande och experimenterande arbetssätt. Barnen ska handledas att upptäcka teknik i omgivningen och att hitta på egna kreativa lösningar. Barnen ska även uppmuntras att ställa frågor, att gemensamt söka svar på dem och att dra slutsatser.

Personalen ska tillsammans med barnen iaktta tekniska lösningar i vardagen och bekanta sig med digitala verktyg och applikationer och hur de fungerar. Särskild uppmärksamhet ska fästas vid en trygg användning av maskiner och apparater. Barnen ska ges möjligheter att förverkliga sina egna idéer till exempel genom att bygga med olika material och testa hur olika apparater fungerar. De ska också uppmuntras att beskriva sina lösningar. Tillsammans ska man lösa problem och glädjas över att lyckas. Målet är att barnen genom egna erfarenheter ska komma till insikt om att tekniken är ett resultat av mänsklig aktivitet. I verksamheten kan man använda tekniska lösningar som finns i närmiljön, till exempel i leksaker eller musikinstrument och andra tekniska lösningar i vardagen, och undersöka hur de fungerar.

4.5.5. Jag växer, rör på mig och utvecklas (005)

Detta lärområde omfattar mål som anknyter till **fysisk aktivitet, matfostran, hälsa, trygghet och säkerhet**. Ett uppdrag inom småbarnspedagogiken är att tillsammans med vårdnadshavarna lägga grunden för en livsstil som värnar om hälsa och välbefinnande och som främjar fysisk aktivitet. Lärområdet stöder barnens mångsidiga kompetenser särskilt inom delområdet vardagskompetens (kapitel 2.7).

Syftet med småbarnspedagogiken är att inspirera barnen att **röra på sig** på många olika sätt och känna glädje över att röra på sig. Barnen ska uppmuntras att vara ute, leka och röra på sig under alla årstider. Utöver handledd fysisk aktivitet ska barnen också varje dag ges tillräckliga möjligheter att fritt röra på sig både inomhus och utomhus. Den fysiska fostran ska vara regelbunden, barncentrerad, mångsidig och målinriktad. Tillräcklig fysisk aktivitet är viktig för barnets sunda uppväxt, utveckling, lärande och välbefinnande. Fysisk aktivitet innebär olika typer av rörelseaktiviteter och olika ansträngande sätt att röra på sig, till exempel att leka inomhus och utomhus, samt att göra utflykter och delta i handledd fysisk aktivitet. Att röra på sig tillsammans utvecklar barnens sociala färdigheter, såsom kommunikationsfärdigheter och självregleringsförmåga. Den fysiska aktiviteten ska vara en naturlig del av barnets dag. I samarbete med vårdnadshavarna ska barnen uppmuntras till fysisk aktivitet också på fritiden i olika utrymmen och i olika terränger och förhållanden utomhus.

Småbarnspedagogiken har även som uppdrag att utveckla barnens kroppskännedom och -kontroll samt grundläggande motoriska färdigheter, till exempel balans- och rörelseförmåga och förmåga att hantera redskap. Man ska använda sig av olika sinnen och använda redskap av olika material som inspirerar barnen att röra på sig. Den fysiska aktiviteten ska varieras på ett naturligt sätt med avseende på längd, intensitet och tempo. Barnen ska få erfarenheter av att röra på sig individuellt, parvis och i grupp. I den småbarnspedagogiska verksamheten ska barnen få

erfarenheter av olika rörelselekar, till exempel traditionella gårdslekar, sago- eller musikgymnastik. Man ska utnyttja de olika årstiderna så att barnen har möjligheter att lära sig för årstiderna typiska sätt att röra på sig utomhus.

Regelbunden och ledd fysisk aktivitet spelar en stor roll för barnens helhetsmässiga utveckling och motoriska lärande. Därför är det viktigt att systematiskt observera hur barnens motoriska färdigheter utvecklas. Personalen ska planera dagsstrukturen, inomhus- och utomhusmiljön samt verksamhetens innehåll så att barnen kan njuta av att röra på sig i olika sammanhang på flera olika sätt. Redskapen ska vara tillgängliga för barnen så att de kan använda dem också för spontana fysiska aktiviteter och lekar. Inom småbarnspedagogiken är det viktigt att se till att redskapen är trygga.

Syftet med **matfostran** är att främja ett positivt förhållningssätt till mat och ätande samt stödja mångsidiga och hälsosamma matvanor. Barnen ska handledas att äta självständigt, mångsidigt och tillräckligt. De dagliga måltiderna ska avnjutas i en lugn atmosfär och barnen ska få lära sig gott bordsskick, att ge matro och att äta tillsammans. Med hjälp av olika sinnen och genom att noga studera maten bekantar man sig med maträtter, deras ursprung, utseende, sammansättning och smak. Matfostran stöder en hållbar livsstil och stärker barnens förståelse för till exempel matens ursprung, betydelse och värde. Samtal, sagor och sånger om mat utvecklar barnens ordförråd angående mat.

I småbarnspedagogiken ska man tillsammans med barnen fundera över faktorer som är förknippade med **hälsa, trygghet och säkerhet**. Barnens förmåga att sköta sin hälsa och personliga hygien ska stödjas. Tillsammans med barnen ska man diskutera betydelsen av att röra på sig, vila och ha goda mänskliga relationer för välbefinnandet och hälsan. Barnen ska få lära sig om säkerhet i dagliga situationer. Det kan till exempel vara påklädnings-, måltids-, lek- eller utomhussituationer. Barnens nyfikenhet gentemot sexualitet och kroppen ska handledas på ett respektfullt och för barnets ålder lämpligt sätt. I den småbarnspedagogiska verksamheten ska barnen bekanta sig med regler för hur man rör sig tryggt och de ska öva sig att röra sig tryggt i trafiken. Målet är att stödja barnens känsla av trygghet och säkerhet, lära dem att be om och söka hjälp och att handla tryggt i olika situationer och miljöer.

4.6. Preciseringar gällande språk och kultur

Utgångspunkten i grunderna för planen för småbarnspedagogik är att de språkliga och kulturella aspekterna ska beaktas för varje barn som deltar i den småbarnspedagogiska verksamheten. I småbarnspedagogiken ska barnens varierande språkliga och kulturella bakgrund ses som något positivt som berikar gruppen. En språk- och kulturmedveten småbarnspedagogik innebär att olika språk, kulturer och åskådningar knyts samman till en del av den småbarnspedagogiska helheten.

Enligt lagen om småbarnspedagogik ska kommunen se till att varje barn kan få småbarnspedagogik på sitt modersmål, svenska, finska eller samiska. För ett barn som använder teckenspråk kan småbarnspedagogik ges på teckenspråk. Småbarnspedagogik kan också ges på romani[111]. Även andra språk kan användas i småbarnspedagogiken ifall det inte äventyrar förverkligandet av målen i grunderna för planen för småbarnspedagogik. Om andra språk används ska barnet också få stöd för sin modersmålsutveckling i svenska eller finska. Ett samarbete mellan personal, vårdnadshavare och olika kultursamfund främjar kontinuiteten i barnens och familjernas kulturarv och stöder barnens möjligheter att ge uttryck för sin egen kulturella bakgrund. I två- och flerspråkiga miljöer ska barnen uppmuntras att kommunicera med varandra.

Det finns barn i den småbarnspedagogiska verksamheten som pratar både **svenska och finska** som modersmål. Det är av stor betydelse för dessa tvåspråkiga barns språkliga utveckling och identitetsutveckling att båda språken får stöd och att barnen uppmuntras att använda dem.

Småbarnspedagogisk verksamhet för **samiska barn** har som särskilt mål att stärka barnens samiska identitet och kunskap om sin kultur och ge barnen möjlighet att tillägna sig samiska

111 Lag om småbarnspedagogik 8 § och RP 40/2018 rd, s. 88–89 samt teckenspråkslag (359/2015)

traditioner och färdigheter. Samerna är ett urfolk som i enlighet med grundlagen[112] har rätt till sitt eget språk och sin egen kultur. Närmiljön och samarbetet med vårdnadshavarna och den samiska gemenskapen ska tas till vara i verksamheten. När småbarnspedagogisk verksamhet ordnas på något av de tre samiska språken, är verksamhetens särskilda mål att stärka barnens språkutveckling och förmåga att förstå och använda språket. Målet är att förbättra barnens förmåga att komma till rätta i samisk miljö, att lära sig samiska och att lära sig på samiska. Personalen ska i samarbete med vårdnadshavarna främja bevarandet av det samiska språk- och kulturarvet.

Småbarnspedagogisk verksamhet för **romska barn** har som särskilt mål att stärka barnens positiva identitetsutveckling och kännedom om sin historia och kultur samt öka barnens delaktighet i samhället. Utöver det ska barnens språkliga utveckling stödjas i samarbete med barnens vårdnadshavare och den romska gemenskapen. I mån av möjlighet ska man ge barnen möjlighet att använda och tillägna sig romani. Personalen ska i samarbete med vårdnadshavarna främja bevarandet av det romska språk- och kulturarvet.

Småbarnspedagogisk verksamhet för **teckenspråkiga barn** kan genomföras antingen i en separat grupp för teckenspråkiga eller i en blandad grupp, som består av teckenspråkiga barn och barn som använder talat språk. Teckenspråket kan vara barnets modersmål, första språk eller andra språk. Barnen som använder teckenspråk kan vara döva, hörselskadade eller hörande. Målet för småbarnspedagogiken för teckenspråkiga barn är att stödja och stärka barnens språkliga och kulturella identiteter genom att ge dem möjlighet att använda och tillägna sig det finlandssvenska eller finska teckenspråket i samarbete med vårdnadshavarna. Målet är också att förbättra barnens förmåga att komma till rätta i olika språkmiljöer samt stärka teckenförrådet och kunskaperna i det finlandssvenska eller finska teckenspråket.

I den småbarnspedagogiska verksamheten ska **barn med ett främmande språk som modersmål och flerspråkiga barn** få stöd för att utveckla sina språkkunskaper, sina språkliga och kulturella identiteter och sin självkänsla. Utvecklingen av barnens kunskaper i svenska eller finska ska främjas målinriktat och pedagogiskt och utgående från barnens behov och förutsättningar på alla områden som barnets språkliga kunskaper och färdigheter omfattar. Med hjälp av mångsidiga kommunikationssituationer och lärmiljöer ska barnen ges möjlighet att använda och tillägna sig svenska eller finska som andraspråk i olika fostrings- och undervisningssituationer. Ett konkret språk och ett uttrycksförråd som används i vardagen ska vara utgångspunkten för att tillägna sig svenska eller finska. Förmågan att förstå och förmågan att producera språk ska knytas samman. På detta sätt lär sig barnet att göra iakttagelser och uttrycka sina tankar, känslor och åsikter på ett eget och för situationen lämpligt sätt. En del av barnen blir bekanta med den finländska kulturen och det svenska eller finska språket först då barnet börjar i småbarnspedagogiken. Att ett barn bekantar sig med och försöker lära sig det svenska eller finska språket ska inte jämställas med stödet som ges i småbarnspedagogiken (kapitel 5). Vårdnadshavarna ska få höra om den finländska småbarnspedagogikens mål, innehåll och metoder. Personalen ska diskutera familjens språkmiljö, språkval, flerspråkiga och kulturella identiteter samt utvecklingen och betydelsen av barnets modersmål – ett eller flera – med vårdnadshavarna. Småbarnspedagogiken stöder barnets integrering i det finländska samhället.

I mån av möjlighet skapas även tillfällen där barnen kan använda och lära sig sitt eget eller sina egna modersmål. Det egna modersmålet och att lära sig svenska eller finska som andraspråk ligger till grund för barnets funktionella två- och flerspråkighet. Ansvaret för att upprätthålla och utveckla barnets modersmål – ett eller flera – och kultur ligger i första hand hos barnets familj. Vid behov används tolk i diskussion med vårdnadshavare för att garantera ömsesidig förståelse.

4.6.1. Småbarnspedagogik på två språk

Småbarnspedagogik på två språk ska baseras på ett beslut fattat av kommunen eller en privat aktör. Syftet med småbarnspedagogisk verksamhet på två språk är att ta till vara barnens sensitiva period för tidig språkinlärning genom att erbjuda barnen en mångsidigare språkpedagogik än i

112 Finlands grundlag 17 § 3 mom. (731/1999)

vanliga fall. Barnen ska erbjudas tillfällen att tillägna sig språken och använda dem på ett aktivt och lekfullt sätt. Samtidigt läggs grunden för livslångt språklärande. Målet är att verksamheten i en flerspråkig miljö ska väcka barnens språkliga nyfikenhet och lust att experimentera. Olika kulturer möts också på ett naturligt sätt i den småbarnspedagogiska verksamheten som ordnas på detta sätt.

Småbarnspedagogik på två språk indelas i omfattande och mindre omfattande. I omfattande småbarnspedagogik på två språk är strävan att ge barnen färdigheter att komma till rätta i en två- eller flerspråkig miljö. I mindre omfattande småbarnspedagogik på två språk är målet att väcka barnens intresse och skapa en positiv attityd till språken.

Omfattande småbarnspedagogik på två språk

Tidigt fullständigt språkbad i de inhemska språken i småbarnspedagogiken

Språkbad på finska kan ordnas inom den svenskspråkiga småbarnspedagogiken och språkbad på svenska kan ordnas inom den finskspråkiga småbarnspedagogiken. Utöver det kan språkbad på samiska ordnas inom såväl den svensk- som den finskspråkiga småbarnspedagogiken. Tidigt fullständigt språkbad i de inhemska språken är ett program som börjar i småbarnspedagogiken och fortsätter genom hela den grundläggande utbildningen. Språket i småbarnspedagogiken, undervisningsspråket i förskolan och skolan och det andra inhemska språket eller samiska ska bilda en helhet. Småbarnspedagogiken ska huvudsakligen ske på språkbadsspråket. Utvecklingen av barnens modersmål – ett eller flera – ska stödjas i samarbete med hemmen och vårdnadshavarna. Målet för verksamheten är att var och en i personalen konsekvent använder endast ett språk: antingen språkbadsspråket eller det språk som småbarnspedagogiken ordnas på. Barnen ska uppmuntras att använda språkbadsspråket, men de ska ha möjlighet att bli förstådda också på sitt modersmål. Målet är att barnen kan övergå till förskoleundervisning och vidare till grundläggande utbildning i form av språkbad.

Annan omfattande småbarnspedagogik på två språk

I annan omfattande småbarnspedagogik på två språk genomförs en del (minst 25 %) av verksamheten på något annat språk än de språk som fastställs i lagen om småbarnspedagogik. Språket i fråga kan vara modersmål för en del av barnen. Verksamheten ska planeras så att de olika språkgrupperna får tillräckligt stöd för sin språkutveckling. Det kan också finnas barn i gruppen, vars modersmål är något annat än de språk som används i småbarnspedagogiken. Anordnaren av småbarnspedagogik ska från fall till fall i samråd med vårdnadshavarna överväga när ett sådant arrangemang stöder barnets utveckling.

I småbarnspedagogik på två språk ska verksamheten planeras så att småbarnspedagogiken bildar en helhet, där bägge språken är närvarande och utvecklas gradvis som en följd av personalens språkbruk och barnens aktiviteter. I mån av möjlighet ska var och en i personalen använda endast ett av språken aktivt. Barnen ska ha möjlighet att bli förstådda även på sitt modersmål, då det är svenska eller finska. Barnen ska uppmuntras att använda de två språken inom verksamheten. Målet är att barnen kan övergå till förskoleundervisning och grundläggande utbildning antingen på två språk eller på svenska eller finska.

Mindre omfattande småbarnspedagogik på två språk

Språkberikad småbarnspedagogik

Med språkberikad småbarnspedagogik avses här sådan småbarnspedagogik, där mindre än 25 % av verksamheten regelbundet och systematiskt ordnas på ett annat språk än de språk som fastställs i lagen om småbarnspedagogik. Målet är att stödja språkutvecklingen, motivera barnen och möjliggöra ett mångsidigare språkval. Målet kan också vara att övergå till språkberikad undervisning eller annan förskoleundervisning eller grundläggande utbildning på två språk eller till på annat sätt tidigarelagd språkundervisning.

Språkboverksamhet

Med språkboverksamhet avses inom småbarnspedagogiken sådan verksamhet som stärker barnens kunskap om deras egen kultur och erbjuder dem möjlighet att lära sig ett

utrotningshotat minoritetsspråk eller urfolksspråk som talas i familjen eller släkten. Principerna i språkboverksamheten kan påminna om språkbadsprinciperna.

4.7. Frågor som preciseras på lokal nivå

På lokal nivå ska följande mål, innehåll och riktlinjer preciseras med hänsyn till barnens ålder och utveckling samt de olika verksamhetsformernas särdrag:

- riktlinjerna för planeringen och genomförandet av den pedagogiska verksamheten samt metoderna för uppföljningen och utvärderingen
- riktlinjerna och tillvägagångssätten för den pedagogiska dokumentationen
- riktlinjerna för valet och användningen av mångsidiga arbetssätt
- på vilket sätt barnens lek stöds i enlighet med inkluderande principer
- målen och innehållen för lärområdena
- på vilket sätt barnens intressen och delaktighet beaktas vid planeringen och genomförandet av den pedagogiska verksamheten
- på vilket sätt den småbarnspedagogiska verksamheten ordnas för olika språk- och kulturgrupper
- på vilket sätt den småbarnspedagogiska verksamheten på två språk genomförs, ifall verksamheten ordnas på två språk
- på vilket sätt barn med ett främmande språk som modersmål och flerspråkiga barn får stöd för att lära sig svenska eller finska
- på vilket sätt samarbete och rutiner som gäller familjens språkval och stödet för modersmålet ordnas.

5. Stöd för barnet

Ett barn som deltar i småbarnspedagogisk verksamhet har rätt att få allmänt, intensifierat eller särskilt stöd i enlighet med lagen om småbarnspedagogik[113]. Barnets utveckling, lärande och välbefinnande främjas genom att stödet ges individuellt i barngruppen, i rätt tid och enligt barnets behov. Samtidigt förebygger man att problemen växer och blir allt mer komplexa samt motarbetar risken för marginalisering.

Stödet ska ordnas utgående från barnets styrkor samt behov som anknyter till barnets lärande, utveckling och välbefinnande. Barnet ska höras med beaktande av hens ålder och utveckling. I småbarnspedagogiken omfattar stödet såväl lösningar som möter barnets individuella behov som lösningar som berör hela gruppen och lärmiljöerna. I den småbarnspedagogiska verksamheten ska personalen se till att alla barn känner sig accepterade som individer och som medlemmar i gruppen. Genom att uppmuntra barnet och ge barnet möjligheter att lyckas stöds utvecklingen av barnets positiva självbild. Barnets behov av stöd och stödåtgärderna ska antecknas i barnets plan för småbarnspedagogik i daghemmet eller familjedagvården.

5.1. Principer och ansvar för att ordna stöd

Anordnaren av småbarnspedagogik[114] har skyldighet att ge barnet det stöd hen behöver i daghemmet eller familjedagvården. Behovet av stöd för barnet ska bedömas och stödet ska ordnas utan dröjsmål. Stödet i småbarnspedagogiken ska ordnas som allmänt, intensifierat och särskilt stöd i enlighet med inkluderande principer. Utgångspunkten är att varje barn har rätt att få stöd i den egna barngruppen med hjälp av olika flexibla arrangemang. Om barnets behov av stöd förutsätter det har barnet rätt att delta i småbarnspedagogisk verksamhet i en mindre grupp eller i en specialgrupp.

För barnet är det viktigt att stödet ges kontinuerligt och konsekvent under tiden i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen samt när barnet övergår till den grundläggande utbildningen.

Ansvar för att ordna och genomföra stödet

Anordnaren av småbarnspedagogik ska besluta om rutinerna, genomförandet och verksamhetssätten för att ordna stödet och om utvärderingen av stödet i daghemmet och familjedagvården. Anordnaren av småbarnspedagogik ska följa upp och utvärdera hur stödet som ges räcker till och vilken effekt det har.

Anordnaren av småbarnspedagogik ska besluta om samarbetsstrukturerna, ansvarsfördelningen och verksamhetssätten för samarbetet med vårdnadshavarna samt för det sektorsövergripande samarbetet. Anordnaren av småbarnspedagogik ska också besluta om arbetsfördelningen med olika aktörer när det gäller att ordna stödet i sektorsövergripande samarbete. Sakkunniga inom social- och hälsovården ska på begäran av anordnaren av småbarnspedagogiken delta i bedömningen, om bedömningen av stödbehovet kräver det[115].

Anordnaren av småbarnspedagogik ansvarar för att barnets rätt till tjänster av en speciallärare inom småbarnspedagogik samt till sådana tolknings- och assistenttjänster och hjälpmedel som behövs för att delta i småbarnspedagogiken förverkligas[116].

Beslutet om intensifierat och särskilt stöd samt stödtjänster ska fattas av kommunen som har ansvar för anordnandet av småbarnspedagogik[117]. Om det är frågan om småbarnspedagogik

113 Lag om småbarnspedagogik 15 a §
114 En kommun, samkommun eller privat serviceproducent, se kapitel 1.1
115 Lag om småbarnspedagogik 15 d §
116 Lag om småbarnspedagogik 15 c §
117 Lag om småbarnspedagogik 15 e §

som ordnas av en privat serviceproducent ska beslutet på förslag av serviceproducenten fattas av kommunen där verksamhetsstället inom småbarnspedagogik finns.

Om ett barn som behöver stöd deltar i småbarnspedagogisk verksamhet som ordnas av flera än en anordnare av småbarnspedagogik[118] ska stödet planeras, genomföras och utvärderas i samarbete[119].

Hela personalen ska i enlighet med sin utbildning, sin arbetsbeskrivning och sitt ansvarsområde delta i bedömningen av behovet av stöd och ge det stöd som behövs samt utveckla verksamhetskulturen och verksamhetssätten.

Föreståndaren för verksamhetsstället ansvarar för att stödet som ges inom småbarnspedagogiken håller hög kvalitet, för genomförandet av stödet och för att personalen har uppdaterad kompetens som motsvarar barnens stödbehov[120]. Föreståndaren ska se till att personalen som en del av barnets plan för småbarnspedagogik planerar stödet för barnet. Det planerade stödet ska utvärderas utgående från barnets behov, minst en gång per år.

Barnet har rätt att få tjänster och undervisning av en speciallärare inom småbarnspedagogik om hens behov av stöd förutsätter det. En speciallärare ska vid behov delta i bedömningen av barnets behov av stöd och stödåtgärder samt i planeringen och utvärderingen av hur de genomförs. Undervisning som ges av en speciallärare genomförs i huvudsak som undervisning i grupp antingen på deltid eller på heltid. Undervisning som ges av en speciallärare kan genomföras som samundervisning eller kompanjonundervisning tillsammans med läraren för gruppen. Sakkunskapen hos speciallärare används även för att konsultera personalen och vårdnadshavarna[121]. Konsultation och undervisning som ges av en speciallärare och som ordnas som en stödtjänst ska planeras utifrån barnets individuella behov. Konsultationen och undervisningen som ges av en speciallärare kan vara kort- eller långvarig och regelbunden. En person som är behörig som lärare och/eller speciallärare inom småbarnspedagogik har ansvar för att planera stödet som ska antecknas i barnets plan för småbarnspedagogik och för att utvärdera hur stödet har genomförts.

Familjedagvårdaren ansvarar för att genomföra stödet för barnen i gruppen. Planeringen och utvärderingen av stödet kan göras i samarbete med en lärare och/eller speciallärare inom småbarnspedagogik[122]. Om barnets bästa förutsätter det är det möjligt att i samarbete med vårdnadshavaren föra diskussioner om att barnet får en plats vid ett daghem för att få det stöd hen behöver.

Inom småbarnspedagogik kan det finnas assistenter som är specifika för en grupp eller ett barn[123] och som har i uppgift att stödja barnet eller barnen i gruppen och göra det möjligt för dem att delta i verksamheten. Det här kan även till exempel innebära att assistenten hjälper de övriga barnen i situationer då läraren inom småbarnspedagogik kommunicerar med barnet som behöver stöd och bidrar med pedagogiska innehåll som anknyter till barnets individuella mål.

5.2. Samarbete i samband med stöd

Småbarnspedagogiken ska ordnas i samarbete med barnet och vårdnadshavaren så att varje barn, enligt sin utveckling och sina behov, får ta del av fostran, undervisning och vård samt det stöd som barnet behöver[124]. Stödet för barnet förutsätter fungerande samarbetsstrukturer på lokal nivå och att man utvecklar gemenskapsfrämjande verksamhetssätt.

118 Kommun, samkommun eller privat serviceproducent, se kapitel 1.1
119 Lag om småbarnspedagogik 15 b §
120 Lag om småbarnspedagogik 31 §
121 Lag om småbarnspedagogik 15 d §
122 Lag om småbarnspedagogik 15 c §
123 Lag om småbarnspedagogik 35 § och 38 §
124 Lag om småbarnspedagogik 15 a §

5.2.1. Samarbete med barnet och vårdnadshavaren

En utgångspunkt för att kunna ge tidigt och tillräckligt stöd är att vårdnadshavaren och personalen inom småbarnspedagogik har delad information om barnet och barnets behov. Barnets rätt att få stöd och de centrala principerna för att ordna stödet samt stödet och stödformerna som ges till barnet ska diskuteras med vårdnadshavaren. Barnet ska delta i samarbetet på det sätt som är ändamålsenligt och lämpligt för hens ålder och utvecklingsnivå. Barnet ska höras och hens åsikter ska tas i beaktande[125].

Vårdnadshavaren ska kontaktas genast om det framgår att ett barn har utmaningar i anslutning till sin utveckling eller sitt lärande eller om personalen känner oro för barnets välbefinnande. Vårdnadshavaren ska ges information om hur barnets ärenden behandlas, hur uppgifter fås och lämnas ut samt om sekretessrelaterade frågor[126]. Om det behövs ska man använda tolk vid diskussionerna. Målen med att genomföra stödet nås bäst när alla parter deltar i samarbetet.

Ett barn kan även få stöd genom andra tjänster för barn och familjer. Det är viktigt att de lokala tjänsterna för barn och familjer utgör en ändamålsenlig helhet då stödet för barnet ordnas[127].

5.2.2. Sektorsövergripande samarbete

Det sektorsövergripande samarbetet ska utgå från barnets bästa. Med barnrådgivningen, barnskyddet, rådgivning i uppfostrings- och familjefrågor och andra social- och hälsovårdstjänster samt andra eventuella samarbetspartner ska man komma överens om samarbetsrutinerna och principerna när ett barns ärende behandlas eller i situationer som kräver myndigheters ingripande. Sektorsövergripande samarbete ska i första hand ordnas med vårdnadshavarens samtycke. Bestämmelserna om sekretess och utbyte av uppgifter ska följas i samarbetet[128].

Småbarnspedagogisk verksamhet ordnas också inom den specialiserade sjukvården. Genom samarbete mellan småbarnspedagogiska tjänster och sjukhuset eller instansen i fråga ska kontinuiteten i småbarnspedagogiken säkerställas med hänsyn till barnets hälsa och ork. Det är särskilt viktigt att barnet kan bibehålla trygga mänskliga relationer.

5.2.3. Tidigarelagd läroplikt och samarbete i anknytning till den

Ett barn kan på grund av en funktionsnedsättning, en sjukdom eller begränsad funktionsförmåga som påverkar inlärningsförmågan behöva tidigarelagd läroplikt[129]. För ett barn som fått ett beslut om tidigarelagd läroplikt börjar läroplikten i förskoleundervisningen[130] det år då barnet fyller sex år. Barnet har också rätt att få förskoleundervisning året innan[131] den tidigarelagda läroplikten uppkommer. Vårdnadshavaren bestämmer om barnet deltar i förskoleundervisning som 5-åring. Barnets vårdnadshavare ska i god tid få information om den tidigarelagda läroplikten.

För att få en helhetsbild av barnets situation ska man granska funktionsnedsättningen, sjukdomen eller den begränsade funktionsförmågan i relation till barnets behov av stöd och förutsättningar för lärande. Beredningen av förvaltningsbeslutet görs i samarbete med sakkunniga från småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. När ett förvaltningsbeslut om tidigarelagd läroplikt fattas används eventuella psykologiska eller medicinska utlåtanden om barnet eller någon annan motsvarande utredning. Anordnaren av

125 Lag om småbarnspedagogik 20 §
126 Lag om småbarnspedagogik 40–41 §
127 Lag om småbarnspedagogik 7 § och RP 40/2018 rd, s. 87–88
128 Lag om småbarnspedagogik 40–42 §
129 Läropliktslag (1214/2020) 2 §
130 Läropliktslag 3 §
131 Lag om grundläggande utbildning 26 a §

småbarnspedagogik eller utbildningsanordnaren fattar beslutet om tidigarelagd läroplikt[132] i enlighet med förvaltningslagen innan den grundläggande utbildningen inleds. I grunderna för förskoleundervisningens läroplan[133] föreskrivs närmare om beslut i anknytning till tidigarelagd läroplikt och hur tidigarelagd läroplikt genomförs.

5.3. Genomförandet av stödet i småbarnspedagogiken

Deltagandet i den småbarnspedagogiska verksamheten lägger en god grund för barnets utveckling, lärande och välbefinnande. Svårigheter ska förebyggas genom olika pedagogiska arrangemang och arbetssätt. Sådana är till exempel systematisk differentiering av verksamheten, flexibel gruppindelning och anpassning av lärmiljöerna. En tydlig dagordning och rytm i de dagliga aktiviteterna stöder alla barn. Om en högklassig pedagogik inte tillgodoser barnets individuella behov ska stödformer och stödtjänster[134] ges enligt barnets behov. Beroende på mängden och intensiteten av stödformerna och stödtjänsterna kan stödet vara allmänt, intensifierat eller särskilt stöd[135]. Stödformerna inom småbarnspedagogiken innebär sådana pedagogiska, strukturella och vårdinriktade stödåtgärder som barnet behöver. Initiativet till att stärka stödet för barnet kan komma från personalen i gruppen, från vårdnadshavaren eller från andra sakkunniga.

Barnet har rätt att få stöd på en lämplig nivå genast då behovet av stöd har upptäckts. Barnets möjligheter att få stöd förutsätter ingen medicinsk diagnos eller andra utlåtanden av sakkunniga inom hälsovården eller socialvården. Barnet har också rätt till stödtjänster och hjälpmedel enligt sitt behov av stöd[136]. Anordnaren av småbarnspedagogik ansvarar för de stödformer, till exempel hjälpmedel, som barnet behöver för att delta i småbarnspedagogiken. Sådana är till exempel

- arrangemang som hänför sig till rörlighet och andra fysiska funktioner, såsom rullstolsramper och räcken eller
- hjälpmedel som tillgodoser behov i anknytning till barnets kommunikation, syn, hörsel eller rörlighet, eller något annat fysiskt behov hos barnet, såsom leksaker som stöder kommunikation och interaktion, digitala applikationer, spel eller ljudböcker.

Nivåerna av stöd som används i småbarnspedagogiken är allmänt stöd, intensifierat stöd och särskilt stöd. Övergången från en stödnivå till en annan ska genomföras flexibelt och behovet av stöd ska alltid bedömas från fall till fall. För att få intensifierat eller särskilt stöd förutsätts inte att barnet först har fått stöd på någon annan stödnivå. Ett barn som får intensifierat eller särskilt stöd ska beaktas i dimensioneringen av daghemmets eller familjedagvårdens personal[137].

5.3.1. Allmänt stöd

Ett barn som deltar i småbarnspedagogik har rätt att som en del av den grundläggande verksamheten inom småbarnspedagogiken få sådant allmänt stöd som barnets individuella utveckling, lärande eller välbefinnande förutsätter genast när behovet av stöd framkommit. Det allmänna stödet genomförs i den egna barngruppen.

Allmänt stöd är den första åtgärden för att tillgodose barnets behov av stöd. Allmänt stöd består av enskilda pedagogiska, vårdinriktade eller strukturella stödformer med vilka man påverkar situationen i ett så tidigt skede som möjligt. Stödet för barnet är kortvarigt och/eller till sin intensitet lägre i jämförelse med det intensifierade och särskilda stödet. Man ska tillgodose

132 Läropliktslag 2 §
133 Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014, kapitel 5.5.1
134 Lag om småbarnspedagogik 15 b och 15 c §
135 Lag om småbarnspedagogik 15 a §
136 Lag om småbarnspedagogik 15 c §
137 Lag om småbarnspedagogik 35 § och 38 §

barnets individuella behov av stöd till exempel genom att använda lämpliga material, redskap, undervisningsprogram eller undervisning som ges på deltid av en speciallärare.

Allmänt stöd förutsätter inte ett förvaltningsbeslut, utan stödet ska alltid ges när behovet av stöd framkommit. Det allmänna stödet ordnas i samarbete mellan läraren inom småbarnspedagogik och den övriga personalen. Även inom allmänt stöd ska ett förvaltningsbeslut ändå fattas om stödtjänster, det vill säga konsultation och undervisning som ges av en speciallärare inom småbarnspedagogik samt tolknings- och assistenttjänster och hjälpmedel[138]. Stödtjänsterna ska ges som enskilda stödformer om barnets individuella utveckling, lärande och välbefinnande förutsätter det.

5.3.2. Intensifierat stöd

Ett barn ska inom småbarnspedagogiken få intensifierat stöd som är individuellt planerat och som utgår från hela gruppen om det allmänna stödet inte räcker till. Stödet är till sin intensitet starkare och mer individuellt än det allmänna stödet. Stödet ges under en kortare period eller för en längre tid enligt barnets individuella behov, och det ska inledas genast när behovet av stöd framkommit. Intensifierat stöd ska ges så länge barnet behöver det.

Stödet för barnet intensifieras genom att man planerar stödet och ökar eller stärker sätten med vilka man genomför stödet. Intensifierat stöd består av flera stödformer som tillämpas regelbundet och samtidigt. Intensifierat stöd som ges i rätt tid förebygger att barnets stödbehov blir mer komplexa i ett senare skede.

En eventuell diagnos i ett senare skede eller inledning av habilitering får inte ställas som villkor för att barnet ska få stöd[139]. För att ge intensifierat stöd förutsätts ett förvaltningsbeslut[140].

5.3.3. Särskilt stöd

Ett barn ska inom småbarnspedagogiken få individuellt planerat särskilt stöd om det allmänna eller intensifierade stödet inte räcker till. Barnet kan få särskilt stöd på grund av funktionsnedsättning, sjukdom, försenad utveckling eller något annat sådant behov av stöd för lärande eller utveckling som avsevärt sänker barnets funktionsförmåga. Särskilt stöd är den starkaste nivån av stöd som ges inom småbarnspedagogiken. Ett barn kan få stöd direkt i form av särskilt stöd om barnets stödbehov förutsätter det.

Ett barn har rätt att få särskilt stöd genast när behovet av stöd framkommer. Särskilt stöd består av flera stödformer och stödtjänster som tillämpas kontinuerligt och på heltid. För att ge särskilt stöd förutsätts ett förvaltningsbeslut[141].

5.3.4. Stödformer

Olika stödformer ska användas på alla stödnivåer i enlighet med barnets stödbehov[142]. Olika stödformer kan genomföras samtidigt, genast när behovet av stöd framkommit, som en del av den grundläggande verksamheten inom småbarnspedagogiken. Arbetssätten och lärmiljöerna ska anpassas efter barnets individuella behov. Stödformerna ska planeras pedagogiskt så att barnets delaktighet och rätt att lära sig och vara en del av barngruppen förverkligas utifrån barnets bästa. Stödet för barnet kan omfatta **pedagogiska**, **strukturella** och **vårdinriktade** stödformer.

Stödet för barnet ska ordnas som en del av den dagliga verksamheten inom småbarnspedagogiken. När barngruppens storlek bestäms ska man beakta barnen som behöver

138 Lag om småbarnspedagogik 15 c §
139 RP 148/2021 rd, s. 33
140 Lag om småbarnspedagogik 15 e §
141 Lag om småbarnspedagogik 15 e §
142 Lag om småbarnspedagogik 15 b §

stöd och deras bästa, deras behov av stöd och nivån av stöd samt att det är möjligt för gruppen att uppnå målen som fastställts för småbarnspedagogiken. Om det i daghemmet eller familjedagvården finns ett barn som behöver intensifierat eller särskilt stöd ska detta beaktas i antalet barn eller i antalet anställda enligt lagen om småbarnspedagogik[143], om det i gruppen inte finns en personlig eller gruppspecifik assistent för barnet.

Pedagogiska stödformer innefattar återkommande aktiviteter och en tydlig struktur i barnets dagliga rutiner inom småbarnspedagogiken. Stödet för barnet innefattar bland annat växelverkan och kommunikation på ett sätt som är sensitivt och tillgängligt. Det kan vara frågan om kommunikationsmetoder som ersätter tal, såsom tecken, bilder eller olika teknologiska lösningar. För att tillgodose barnets behov av stöd krävs att personalen inom småbarnspedagogik använder gemensamma och ändamålsenliga pedagogiska och specialpedagogiska arbetssätt och metoder. Till de pedagogiska stödformerna hör också planering, observation, dokumentation och utvärdering av den småbarnspedagogiska verksamheten.

Specialpedagogiska metoder som grundar sig på ett barns individuella behov kan planeras, tillämpas och genomföras som verksamhet för det enskilda barnet, för en mindre grupp eller för hela barngruppen gemensamt. I enlighet med en inkluderande värdegrund inom småbarnspedagogiken ska man i planeringen och genomförandet av det pedagogiska stödet i första hand använda verksamhetssätt där stödet som barnet behöver genomförs som en del av barngruppen.

Strukturella stödformer innefattar att stärka personalens kunnande i fråga om att upptäcka barnets stödbehov och genomföra stödet samt deras specialpedagogiska kompetens. Till strukturella stödformer hör också att minska antalet barn i gruppen, se över personaldimensioneringen och/eller personalstrukturen samt därtill hörande lösningar och att ändra stödformerna enligt barnets stödbehov[144]. Personalstrukturen i gruppen kan stärkas till exempel med en speciallärare inom småbarnspedagogik. Genom att minska antalet barn i gruppen förändrar man relationstalet mellan personalen och barnen så att stödet för barnet kan genomföras som planerat och gruppen kan uppnå målen som fastställts för småbarnspedagogiken. Strukturella stödformer är även sådana tolknings- och assistenttjänster och användning av hjälpmedel som behövs för att barnet ska kunna delta i småbarnspedagogiken. Beaktande av hinderfrihet och små- och specialgrupper kan även vara sådana strukturella stödformer som behövs.

Vårdinriktade stödformer innebär metoder och verksamhetssätt som tillgodoser vården och omsorgen för barnet. Barnets behov av hälso- och sjukvård tillgodoses som en del av de vårdinriktade stödformerna. Dessa kan till exempel vara hjälpmedel och behov av assistans som hänför sig till vård av barnets långtidssjukdomar eller till barnets medicinering, kost och rörlighet. Man ska samarbeta med sakkunniga inom social- och hälsovården till exempel gällande handledning och rådgivning för personalen inom småbarnspedagogiken.

Vid verksamhetsställena inom småbarnspedagogik ska man alltid från fall till fall bedöma om läkemedelsbehandling eller sjukvård kan genomföras som en del av den grundläggande verksamheten. För varje barn ska man göra en helhetsbedömning av barnets situation. Läkemedelsbehandlingen eller sjukvården av barnet ska inte vara beroende av stödnivån enligt lagen om småbarnspedagogik, utan vården ska ges oberoende av stödnivå enligt barnets behov.

De pedagogiska, strukturella och vårdinriktade stödformerna ska tillgodose barnets bästa och behov av stöd och de ska bedömas lokalt och från fall till fall. Till exempel när man planerar användningen av hjälpmedel eller assistansen för barnet ska dessa stödåtgärder i första hand ordnas så att barnet är en del av kamratgruppen och deltar i samma utrymmen och situationer som den övriga barngruppen.

143 Lag om småbarnspedagogik 35 § och 38 §
144 Lag om småbarnspedagogik 35 § 2 mom. och 38 § 2 mom.

5.4. Bedömning av stödet för barnet

Stödet för barnet ska utvärderas på alla stödnivåer inom småbarnspedagogiken[145]. Barnets behov av stöd, hur väl stödet räcker till och hur det genomförs ska bedömas efter behov, men ändå minst en gång om året, till exempel i samband med att barnets plan för småbarnspedagogik ses över, när stödbehovet förändras eller när det sker ändringar i lärmiljön. Processen med bedömningen av barnets behov av stöd kan påbörjas utifrån iakttagelser som gjorts av personalen inom småbarnspedagogiken. Initiativet kan också komma från vårdnadshavaren, barnrådgivningen eller personalen inom social- och hälsovården.

När man granskar stödet för barnet som helhet ska man bedöma från fall till fall vilka lösningar som bäst tillgodoser barnets bästa. Vid bedömningen av stödbehovet och genomförandet av nödvändiga stödformer ska man beakta barnets åsikter och önskemål och samarbeta med vårdnadshavaren[146].

En speciallärare inom småbarnspedagogik deltar i den utsträckning det behövs i bedömningen av barnets behov av stöd. Social- och hälsovårdsmyndigheterna ska delta i bedömningen på begäran av anordnaren av småbarnspedagogik, om bedömningen av stödbehovet och motiveringen av stödlösningarna förutsätter även annan sakkunskap än sådan pedagogisk sakkunskap som personalen inom småbarnspedagogiken innehar.

5.5. Barnets plan för småbarnspedagogik i samband med stöd

Barnets behov av stöd det vill säga stödnivån, stödformerna och hur de ska genomföras samt ansvars- och arbetsfördelningen när det gäller stödet ska antecknas i barnets plan för småbarnspedagogik[147]. En person som har behörighet som lärare inom småbarnspedagogik och/eller speciallärare inom småbarnspedagogik ansvarar för att göra upp och utvärdera planen i samarbete med den övriga personalen och barnets vårdnadshavare. Personalen har i uppgift att stödja vårdnadshavarens och barnets delaktighet när planen görs upp och utvärderas. Målet är att fungera i samförstånd med barnet och vårdnadshavaren. Barnets åsikt ska klarläggas och beaktas då planen görs upp och utvärderas (kapitel 1.3).

Stödbehovet och hur stödet genomförs ska bedömas och planen ska granskas efter behov minst en gång om året eller när stödbehovet förändras[148]. Hur målen för verksamheten har uppnåtts ska antecknas i planen och målen ska ändras så att de motsvarar barnets förändrade stödbehov. Om behovet av stöd och stödåtgärderna har upphört ska detta antecknas i planen. En bedömning av barnets behov av stöd görs också alltid då barnet börjar i förskoleundervisningen. I grunderna för förskoleundervisningens läroplan föreskrivs om stöd för lärande och deltagande i förskoleundervisning för barn som deltar i förskoleundervisningen. När det gäller småbarnspedagogik som kompletterar förskoleundervisningen ska eventuellt stöd samordnas med det stöd som ges i förskoleundervisningen och antecknas i barnets plan för småbarnspedagogik.

Före intensifierat eller särskilt stöd påbörjas ska en utvärdering av eventuella tidigare stödformer och deras effekt antecknas i barnets plan för småbarnspedagogik. Utvärderingen ska innehålla en motivering för vilka stödformer barnet skulle ha nytta av och vilka som på bästa sätt individuellt tillgodoser barnets bästa[149].

Barnets plan för småbarnspedagogik används när man fattar ett förvaltningsbeslut om intensifierat eller särskilt stöd eller om stödtjänster[150]. Om en bedömning av barnets behov av stöd har gjorts i

145 Lag om småbarnspedagogik 15 a och 15 d §
146 Lag om småbarnspedagogik 15 d § och 20 §
147 Lag om småbarnspedagogik 15 d § ja 23 §
148 Lag om småbarnspedagogik 15 d § och 23 §
149 RP 148/2021 rd, s. 36
150 Lag om småbarnspedagogik 15 e §

barnets plan för småbarnspedagogiken, ska denna bedömning beaktas när ett förvaltningsbeslut om intensifierat eller särskilt stöd eller ett beslut om stödtjänster fattas. Barnets plan för småbarnspedagogik ska uppdateras så att den motsvarar innehållet i förvaltningsbeslutet.

Då ett barn får stöd i småbarnspedagogiken ska det i barnets plan för småbarnspedagogik, förutom det som står beskrivet i kapitel 1.3, antecknas följande utifrån barnets behov:

Pedagogiska stödformer

- lösningar som berör strukturer och dagliga rutiner inom småbarnspedagogiken
- lösningar som gäller lärmiljöerna
- behövliga specialpedagogiska metoder
- metoder för växelverkan och kommunikation, till exempel användning av tecken och bilder
- verksamhetssätt för att barnet ska kunna vara del av barngruppens verksamhet, till exempel beaktande av hinderfrihet.

Strukturella stödformer

- att stärka kunnandet och den specialpedagogiska kompetensen som berör genomförandet av stödet
- lösningar angående personaldimensioneringen och personalstrukturen
- lösningar angående barngruppens storlek och gruppstrukturen
- tolknings- och assistenttjänster samt användning av hjälpmedel
- små- eller specialgrupp eller annan behövlig gruppsammansättning
- konsultation eller undervisning som ges på deltid eller heltid av en speciallärare inom småbarnspedagogik.

Vårdinriktade stödformer

- metoder som berör vård, omsorg och assistans
- verksamhet som tillgodoser behov av hälso- och sjukvård, till exempel hjälpmedel och assistans som hänför sig till vård av barnets långtidssjukdomar, medicinering, kost och rörlighet.

Samarbete och tjänster som stödet förutsätter

- samarbete med barnet och vårdnadshavaren
- ansvarsfördelning när det gäller hur stödet för barnet genomförs
- tjänster som tillhandahålls av specialister
- handledning och rådgivning av sakkunniga inom social- och hälsovården och andra sakkunniga
- eventuella transportarrangemang och vem som ansvarar för dem.

Utvärdering av effekten av stödet

- uppföljning av stödbehovet, hur väl det räcker till och hur det genomförs
- utvärdering av stödåtgärdernas effekt, slutsatser som dras och åtgärder som vidtas utifrån utvärderingen samt tidpunkter för utvärderingen.

I barnets plan för småbarnspedagogik ska även antecknas eventuella social- och hälsovårdstjänster, till exempel habilitering för barnet, om det är relevant med tanke på anordnandet av småbarnspedagogiken för barnet[151].

5.6. Beslut om intensifierat och särskilt stöd samt stödtjänster

Anordnaren av småbarnspedagogik ska utan dröjsmål fatta ett förvaltningsbeslut där man beslutar om intensifierat eller särskilt stöd eller om stödtjänster för barnet utifrån en bedömning av behovet

151 RP 148/2021 rd, s. 37

av stöd[152]. I förfaringssättet för förvaltningsbeslutet ska förvaltningslagen tillämpas. Innan beslutet fattas ska anordnaren av småbarnspedagogik höra barnets vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare[153]. Även barnets vårdnadshavare kan ansöka om intensifierat eller särskilt stöd för barnet[154]. Förvaltningsbeslutet fattas av kommunen som ansvarar för anordnandet av småbarnspedagogiken och beslutet är i kraft tills vidare. Vårdnadshavaren kan begära omprövning av beslutet[155]. Till beslutet ska en anvisning om begäran om omprövning bifogas. Ett beslut ska alltid motiveras[156]. Förvaltningsbeslutet ska ändras eller upphävas om behovet av stöd förändras[157].

I beslutet om intensifierat och särskilt stöd ska man ange och besluta om följande:

- stödformer
- verksamhetsstället inom småbarnspedagogik
- stödtjänster[158].

Om det inte fattas ett beslut om intensifierat eller särskilt stöd för barnet, ska ett separat förvaltningsbeslut om stödtjänster fattas. I beslutet ska man ange och besluta om följande:

- stödtjänster[159].

För ett barn som deltar i privat småbarnspedagogik som omfattas av lagen om småbarnspedagogik ska förvaltningsbeslutet fattas på serviceproducentens förslag i kommunen där verksamhetsstället finns[160]. Om småbarnspedagogiken för barnet ordnas som köpt tjänst ska förvaltningsbeslutet fattas av kommunen som har ansvar för anordnandet av småbarnspedagogiken. Även kommunen som har beviljat servicesedel ska fatta förvaltningsbeslut om stöd[161].

Barnets småbarnspedagogik kan ordnas av flera än en anordnare av småbarnspedagogik. Om barnet deltar i småbarnspedagogik som ordnas av två olika kommuner, till exempel på grund av växelvist boende, ska ett förvaltningsbeslut fattas separat av båda kommunerna. Anordnarna av småbarnspedagogik har i en sådan situation skyldighet att utifrån barnets bästa planera, genomföra och utvärdera stödet i samarbete. Varje aktör ska fatta ett eget förvaltningsbeslut.

Förvaltningsbeslut om intensifierat eller särskilt stöd eller om stödtjänster ska verkställas omedelbart. Beslutet kan verkställas även om det inte har vunnit laga kraft. Verkställigheten innan beslutet har vunnit laga kraft är av central betydelse med tanke på rättsskyddet. Genom ett beslut kan man inte besluta om social- och hälsotjänster för barnet, såsom hjälpmedel för medicinsk rehabilitering eller service och stödåtgärder enligt lagen om funktionshinderservice.

Barnets behov av stöd, hur väl stödet räcker till och hur det genomförs ska bedömas efter behov (se kapitel 5.4). Förvaltningsbeslutet ska ändras eller upphävas om behovet av stöd förändras i samband med att barnets plan för småbarnspedagogik ses över eller i samband med övrig utvärdering.

5.7. Frågor som preciseras på lokal nivå

På lokal nivå ska man precisera hur stödet som ges i småbarnspedagogiken ordnas i praktiken i daghemmet och familjedagvården.

152 Lag om småbarnspedagogik 15 e §
153 Förvaltningslag 34 §
154 RP 148/2021 rd, s. 37
155 Lag om småbarnspedagogik 62 §
156 Förvaltningslag 34 §, 45 § 1 mom., 47 § och Lag om småbarnspedagogik 15 a §
157 RP 148/2021 rd, s. 37
158 RP 148/2021 rd, s. 37
159 Lag om småbarnspedagogik 15 c och 15 e §
160 Lag om småbarnspedagogik 15 e §
161 RP 148/2021 rd, s. 38

På lokal nivå ska följande preciseras:

- de lokala principer och tillvägagångssätt som styr hur stödet för barnet ordnas
- förfarandet och ansvarsfördelningen vid bedömningen av barnets behov av stöd
- på vilket sätt stödet genomförs i den småbarnspedagogiska verksamheten: pedagogiska, strukturella och vårdinriktade stödformer
- lokala rutiner för att ordna stödtjänster
- på vilket sätt barnets plan för småbarnspedagogik kompletteras i samband med stöd enligt kapitel 5.5, ansvar och praxis på lokal nivå när det gäller att göra upp planen och utvärdera den
- på vilket sätt samarbetet med barnen och vårdnadshavarna ordnas i samband med stöd
- det sektorsövergripande samarbetet, ansvars- och arbetsfördelningen mellan olika aktörer när stöd ordnas och när effekten av stödet följs upp och utvärderas
- bedömning av behovet av tidigarelagd läroplikt samt strukturer och tillvägagångssätt för samarbete i anknytning till tidigarelagd läroplikt
- åtgärderna vid övergångar under den tid som barnet deltar i den småbarnspedagogiska verksamheten och vid övergången till förskoleundervisningen
- överföring och utbyte av nödvändiga uppgifter i samband med planeringen, genomförandet och utvärderingen av stödet samt rutiner för samarbete i samband med dem
- förvaltningsbeslutsförfaranden som berör intensifierat och särskilt stöd samt stödtjänster (hörande av vårdnadshavaren och barnet samt uppgörande, ändring och upphävande av beslutet).

Allmänt stöd

- hur det allmänna stödet ordnas i praktiken
- samarbetet, ansvars- och arbetsfördelningen mellan olika aktörer
- samarbetet med vårdnadshavaren och barnet
- förfaringssätt och samarbete med barnet och vårdnadshavaren vid utarbetandet av barnets plan för småbarnspedagogik och vid ordnandet av allmänt stöd.

Intensifierat stöd

- hur det intensifierade stödet ordnas i praktiken
- hur intensifierat stöd inleds, genomförs och avslutas
- hur barnets plan för småbarnspedagogik utarbetas, utvärderas och granskas
- samarbetet, ansvars- och arbetsfördelningen mellan olika aktörer vid utarbetandet av barnets plan för småbarnspedagogik, vid ordnandet av intensifierat stöd samt vid uppföljning och utvärdering av vilken effekt stödet haft
- förfaringssätt vid användningen av eventuella expertutlåtanden
- förfaringssätt och samarbete med barnet och vårdnadshavaren vid utarbetandet av barnets plan för småbarnspedagogik och vid ordnandet av intensifierat stöd.

Särskilt stöd

- hur det särskilda stödet ordnas i praktiken
- samarbetet, ansvars- och arbetsfördelningen mellan olika aktörer vid utarbetandet av barnets plan för småbarnspedagogik, vid ordnandet av särskilt stöd samt vid uppföljning och utvärdering av vilken effekt stödet haft
- förfaringssätt vid användningen av eventuella expertutlåtanden
- förfaringssätt och samarbete med barnet och vårdnadshavaren vid utarbetandet av barnets plan för småbarnspedagogik, vid ordnandet av särskilt stöd samt vid uppföljning och utvärdering av vilken effekt stödet haft
- samarbetet med den övriga småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen samt annat samarbete, ansvars- och arbetsfördelningen mellan olika aktörer
- samarbetet med vårdnadshavaren och barnet
- tillvägagångssätt när särskilt stöd avslutas och stödet fortsätter som intensifierat eller allmänt stöd.

Stödformer som fastställs i lagen om småbarnspedagogik

- hur stödet ordnas i praktiken
- samarbetet, ansvars- och arbetsfördelningen mellan olika aktörer
- hur vårdnadshavaren och barnet informeras och hur samarbetet med vårdnadshavaren och barnet genomförs.

På lokal nivå ska det administrativa förfarandet i anknytning till tolknings- och assistenttjänster och hjälpmedel enligt anordnarens beslut fastställas.

6. Småbarnspedagogik som baserar sig på en alternativ pedagogik eller en särskild åskådning

All småbarnspedagogisk verksamhet ska följa de allmänna mål och riktlinjer som fastställs i lagen, i överenskommelser och i dessa grunder för planen för småbarnspedagogik. Dessa mål och riktlinjer gäller även småbarnspedagogisk verksamhet som baserar sig på en alternativ pedagogik eller en särskild åskådning.

Anordnaren av småbarnspedagogik kan erbjuda småbarnspedagogiska tjänster som baserar sig på en alternativ pedagogik eller särskild åskådning. Sådana är till exempel Steiner-, Montessori-, Freinet- och Reggio Emilia pedagogiken, eller småbarnspedagogiska tjänster som baserar sig på en viss åskådning.

Då vårdnadshavaren väljer en småbarnspedagogisk tjänst som baserar sig på en alternativ pedagogik eller en särskild åskådning ska vårdnadshavaren få tillräckligt med information om verksamhetens särskilda mål och värderingar.

6.1. Frågor som preciseras på lokal nivå

Planeringen på lokal nivå som baserar sig på en alternativ pedagogik eller särskild åskådning kan ha sin egen särprägel men får inte stå i konflikt med lagstiftningen om småbarnspedagogik eller med grunderna för planen för småbarnspedagogik.

Utöver det som tidigare fastställs i grunderna för planen för småbarnspedagogik ska anordnaren av småbarnspedagogik precisera

- vilka aspekter inom den alternativa pedagogiken eller den särskilda åskådningen kompletterar småbarnspedagogikens värdegrund, pedagogiska principer och lösningar
- på vilket sätt dessa aspekter syns i verksamhetskulturen, i arbetssätten och i den pedagogiska verksamheten.

7. Utvärdering och utveckling inom småbarnspedagogiken

Syftet med utvärderingen är att stödja genomförandet av lagen om småbarnspedagogik, grunderna för planen för småbarnspedagogik och den lokala planeringen som preciserar grunderna samt att utveckla småbarnspedagogiken. Anordnaren av småbarnspedagogik ska enligt lagen om småbarnspedagogik[162] utvärdera sin verksamhet samt delta i utomstående utvärdering av sin verksamhet. Föremål för utvärderingen är hur lagen om småbarnspedagogik genomförs samt principerna, innehållen och målen som fastställs i grunderna för planen för småbarnspedagogik. Personalen inom småbarnspedagogiken deltar i utvärderingen och utvecklingen av den småbarnspedagogiska verksamheten. Utvärderingen ska genomföras systematiskt, regelbundet och kontinuerligt. Systematisk utvärdering förutsätter att anordnaren har ett fungerande system för utvärdering och kvalitetshantering. Med hjälp av utvärderingen ska kvaliteten på småbarnspedagogiken främjas, verksamhetens styrkor och utvecklingsbehov synliggöras och verksamheten utvecklas.

I samband med utvärderingen av småbarnspedagogiken för ett barn ska barnets åsikter och önskemål utredas och beaktas[163] i enlighet med barnets ålder och utveckling. Barnen och vårdnadshavarna ska ges möjlighet att delta i och påverka utvärderingen av småbarnspedagogiken och deras synpunkter ska beaktas i utvecklingen av småbarnspedagogiken och den pedagogiska verksamheten.

7.1. Utvärdering och utveckling av den pedagogiska verksamheten

Syftet med utvärderingen av den pedagogiska verksamheten är att utveckla småbarnspedagogiken och främja förutsättningarna för barnens utveckling och lärande[164]. Uppföljning, regelbunden utvärdering och utveckling av en planerad småbarnspedagogik och barnets plan för småbarnspedagogik är en del av detta uppdrag. Verksamheten inom småbarnspedagogiken ska utvärderas och utvecklas på nationell och lokal nivå.

Utvärderingar på nationell nivå har som uppdrag att stödja anordnarna av småbarnspedagogik i frågor som rör utvärdering och kvalitetshantering. De nationella utvärderingarna främjar utvecklingen av småbarnspedagogiken på lokal, regional och nationell nivå[165]. Resultaten från utvärderingarna kan även användas i internationella jämförelser.

Anordnaren av småbarnspedagogik ska regelbundet följa upp och utvärdera planeringen på lokal nivå och hur den har genomförts inom de olika verksamhetsformerna. Anordnaren av småbarnspedagogik bestämmer själv vilka metoder som ska användas vid utvärderingen och om utvärderingshelheten på följande nivåer: anordnare, enhet, verksamhetsställe och barngrupp. Det är viktigt att de lokala beslutsfattarna, vårdnadshavarna och personalen inom småbarnspedagogiken har aktuell information om hur småbarnspedagogiken genomförs och om dess kvalitet. De centrala resultaten av utvärderingarna ska publiceras[166]. Utvärderingen på anordnar- och enhetsnivå är en central del av ledarskapet och av utvecklingen inom den småbarnspedagogiska verksamheten på lokal nivå. Barnen och deras vårdnadshavare ska vid verksamhetsstället regelbundet ges möjlighet att delta i utvärderingen av småbarnspedagogiken[167].

162 Lag om småbarnspedagogik 24 §
163 Lag om småbarnspedagogik 20 §
164 Lag om småbarnspedagogik 24 §
165 Lag om Nationella centret för utbildningsutvärdering 1 § (1295/2013)
166 Lag om småbarnspedagogik 24 §
167 Lag om småbarnspedagogik 20 §

Personalens målinriktade och systematiska självvärdering har en central roll i att upprätthålla och utveckla kvaliteten inom småbarnspedagogiken. Utvärderingen kan fokusera på bland annat personalens kommunikation med barnen, stämningen i gruppen, pedagogiska arbetssätt, verksamhetens innehåll, lärmiljöerna eller på vilket sätt barnens språkutveckling stöds. Hur stödet för barnet (kapitel 5) genomförs ska vara ett centralt föremål för utvärderingen. Pedagogisk dokumentation (kapitel 4.2) är en viktig del av den kontinuerliga utvärderingen och utvecklingen.

Utvärderingen på individnivå innebär utvärdering av hur barnens planer för småbarnspedagogik genomförs. Med hjälp av utvärderingen främjas barnets förutsättningar för utveckling, lärande och välbefinnande[168]. Det är alltid viktigt att utvärdera genomförandet av barnets plan för småbarnspedagogik innan den uppdateras eller en ny plan utarbetas. I samband med utvärderingen ska barnet, vårdnadshavaren och personalen fundera över hur verksamhetens pedagogiska mål som man gemensamt skrivit in i planen har beaktats och uppnåtts i verksamheten inom småbarnspedagogiken. Utvärderingen av stödet för barnet ska ingå i barnets plan för småbarnspedagogik. Denna del av utvärderingsuppdraget beskrivs närmare i kapitel 5.

De frågor som ska preciseras på lokal nivå och som beskrivs i slutet av varje kapitel i grunderna för planen för småbarnspedagogik, ska styra hur utvärderingen av småbarnspedagogiken planeras och genomförs på lokal nivå. Anordnaren av småbarnspedagogik utvecklar kvaliteten och ändamålsenligheten i verksamheten genom att utveckla planeringen, genomförandet och utvärderingen av småbarnspedagogiken. Även de lokala behoven och resultaten från utvecklingsarbetet styr utvärderingen.

7.2. Frågor som preciseras på lokal nivå

På lokal nivå ska man precisera de principer och förfaranden för utvärderingen och utvecklingen av den småbarnspedagogiska verksamheten som beskrivs i grunderna för planen för småbarnspedagogik. Dessutom ska följande preciseras:

- på vilket sätt genomförandet av målen som fastställs i lagen om småbarnspedagogik och grunderna för planen för småbarnspedagogik utvärderas lokalt
- på vilket sätt genomförandet av grunderna för planen för småbarnspedagogik och den lokala planeringen som preciserar grunderna följs upp, utvärderas och utvecklas systematiskt inom småbarnspedagogikens olika verksamhetsformer och på de olika nivåerna i utvärderingshelheten
- på vilket sätt personalen inom småbarnspedagogiken deltar i utvärderingen och utvecklingen av småbarnspedagogiken
- på vilket sätt barnens åsikter utreds och beaktas när småbarnspedagogiken utvärderas
- på vilket sätt vårdnadshavarna ges möjlighet att delta i utvärderingen och utvecklingen av småbarnspedagogiken
- på vilket sätt genomförandet av stödet för barnet följs upp, utvärderas och utvecklas systematiskt i daghemmen och familjedagvården
- på vilket sätt responsen som fås av barnen, vårdnadshavarna och andra samarbetspartner samlas in och används för att upprätthålla och utveckla kvaliteten
- hur informationen som fås i samband med utvärderingen används för att leda och utveckla de småbarnspedagogiska tjänsterna
- hur de centrala resultaten av utvärderingen publiceras.

168 Lag om småbarnspedagogik 24 §